

Tadqiqot.uz

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Хуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

conferences.uz

No 18
31 июль

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 18-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
25-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
18-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-25**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
18-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-25**

ТОШКЕНТ-2020

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 18-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 июль 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 36 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишиланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илгор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фаргона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шохида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят ҳалқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чарисев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманганд мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманганд мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқовиҷ, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдор.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ГЕОГРАФИЯ

1. Ahmedova Gulzoda Maxmudovna GEOGRAFIYA FANINI O'RGANISHDA ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH VA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH	7
2. Hasanova Gulshan Ro'ziboyevna GEOGRAFIYA DARSLARINI ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH.....	9
3. Ibaydullayeva Muxarramxon ATMOSFERANING YERDAGI HAYOT UCHUN AHAMIYATI.....	11
4. Taqayeva Saidaxon GEOGRAFIYA DARSLARIDA IMU (IZLANISH MUNOZARA UMUMLASHTIRISH) METODIDAN FOYDALANISH.....	12
5. Umarova Munajat Sayipddinovna GEOGRAFIYA VA BIOLOGIYA FANINING UMUMIY ALOQADORLIGI	14
6. Aslanova Feruza Hayitovna “GEOGRAFIYA TA'LIMIDA NOAN'ANAVIY DARSLAR VA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH”	16
7. Badalova Madina Abosjonovna IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGINI SUV BILAN TA'MINLASH BORASIDAGI MUAMMOLAR.....	19
8. Baqoyev Humoyun Olim o'g'li INSONIYAT TA'SIRIDA EKOLOGIYADA KELIB CHIQADIGAN MUAMMOLARNI OLDINI OLISH.....	20
9. Bekimbetova Shahlo Shamuratovna, Bekimbetova Laylo Shamuratovna GEOGRAFIK XARITALAR VA ULARNING SHARTLI BELGILARINI O'QITISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH.....	22
10. Bekmurodova Muhabbat Xudoyerdiyevna, Qurbonova Mo'tabar Fayzullayevna “ZAMONAVIY GEOGRAFIYA FANINING O'QITILISHI VA UNING MUAMMOLARI”	24
11. Karimova To'paxon Mirzajanova GEOGRAFIK QOBIQ HAMDA ABIOTIK OMILLAR	26
12. Qodirova Rayhon Zaripovna GEOGRAFIYA DARSLARIGA QO'LLANILADIGAN METODLAR	27
13. Sardorova Nurjon Shokirovna, Raximova Navbahor Qo'ziboyevna EKOLOGIYA VA BIZ.....	28
14. Usuvaliyeva Gulchehra Orzimatovna O'ZBEKİSTONDA GEOGRAFIYA TA'LIMINI RIVOJLANTIRISH	30
15. Yuldasheva Aziza Amanbayevna GEOGRAFIYA FANINI O'QITISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI	32
16. Yusupova Muhayyo GEOGRAFIYA TA'LIMIDA TELEMASHG'ULOTLARNING O'RNI	34

ГЕОГРАФИЯ

GEOGRAFIYA FANINI O'RGANISHDA ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH VA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH

*Ahmedova Gulzoda Maxmudovna
Andijon viloyati Jalaquduq tumani
39-imum ta'lif muktabning geografiya fani o'qituvchisi
Telefon; +998975821880*

Annotatsiya: ushbu maqolada geografiya fanini o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samarali tomonlari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: geografiya, atrofimizdagi olam, interfaol usul, tabiat hodisalari, ob-havo.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M.Mirziyoyevning, "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini barpo etamiz" asarida "2017-2021-yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi"da barkamol avlod tarbiyalab yetkazishning O'zbekiston Respublikasi uchun naqadar ahamiyatliligi metodologik –nazariy jihatdan asoslanib berilgan.

Darhaqiqat, ta'lif va tarbiyaning nechog'lik muhim ahamiyat kasb etishi bugungi kunning dolzarb mavzularidan biridir.

Shuni ta'kidlab o'tish kerakki o'qituvchi o'quvchilarga bilim berishda puxta bilim, malaka va ko'nikmaga ega bo'lishlarida o'qituvchining pedagogik mahoratiga ega bo'lmos'i lozim. Barcha dunyoviy bilimlarni egallashda geografiya fani ustuvor ahamiyatga ega. Shu bois geografik bilim «fan → o'qituvchi → o'quvchi» tizimi orqali o'zlashtiriladi. Boshqacha qilib aytganda, o'quvchi dastlabki bilimni o'qituvchisi orqali oladi. Binobarin, o'qituvchining o'zi chuqur geografik bilimga, yuksak malaka va ko'nikmaga ega bo'lishini, yangi pedagogik texnologiyalarni mukammal o'zlashtirishini davr talab qilmoqda. Bu yangi asrning yangi avlodini tarbiyalash borasidagi talabi desak, xato qilmaymiz.

Demak, o'quvchilarni geografiya faniga bo'lgan muhabbatni uyg'otish atrof muhitga bo'lgan qiziqishlarini shakillantirishda, ishni bиринчи о'rinda atrofimizdagi olam bilan tanishish va tabiatshunoslik tushunchalari mukammal rivojlanmog'i lozim. Shunday ekan "Atrofimizdagi olam" va "Tabiatshunoslik" darslarini zamon talablariga javob beradigan holda o'itishda "sahnalashtirish o'yini", "o'yin musobaqa", "sayohat", va bir qancha noa'nanaviy dars usullaridan foydalanish samarali natija beradi.

Bunday darslar o'quvchilarni faollashtirish, fikrlash hamda amaliy faoliyatga undaydi. Tayyor bilimlarni oqituvchi so'zlashi, o'quvchilar esa eslab qolishi bilan cheklanadigan dars o'rniga o'quvchilarni faollik ko'rsatish va erkin fikrlash, muhokama, munozara, hamkorlikda ishslash orqali o'zlashtirishga yo'naltiriladi. Bu talablarga javob beradigan zamonaviy dars o'tish usullarining o'ziga xos asosiy xususiyatlaridir.

Geografiya fanini boshlang'ich poydevori bo'lgan boshlang'ich sinflarda "Atrofimizdagi olam" va "Tabiatshunoslik" darslaridagi ayrim tushunchalarning uzviyligini taminlash yo'llarini izohlab o'tishimiz o'rnlidir.

Bu darslarda o'quvchilarni faollashtirish bo'yicha innovatsion texnologiyalar: yil fasllari va har bir faslda tabiatda ro'y beradigan o'zgarishlar to'g'risida o'quvchilar o'zlarining taassurotlarini so'zlashlari hamda ular e'tiboridan chetda qolgan jihatlarni o'qituvchi rahbarligida o'quvchining fikrlashlarini tashkil qilgan holda to'ldirib borish; texnika vositalaridan foydalanib mavzuga tegishli tasvirlarni namoyish va muhokamalar o'tkazish, xona o'simliklari, turli gullarni ko'rsatib tanishtirish, ularning ulrug'larini yig'ish hamda gerbariyalar tuzishni o'rgatish maqsadlarga muvofigdir. O'quvchilar faolligini oshirishga qaratilgan innovatsion texnologiyalar: turli tasvirlar, multimedia materiallaridan foydalanib, dastlabki ma'lumotlarni tushuntirib berish, so'ngra

o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, kichik guruhlarda hamkorlik ishlashi guruhlar taqdimotlardi muhokamalar, bahs-munozaralar, yakuniy xulosalar, mustaqil ravishda kuzatishlar va boshqa ishlarni olib borish yuzasidan o‘quvchilarga topshiriqlar berish shakllaridan foydalanish mumkin.

Geografiya darslarida o‘quvchilarni faollashtirishning yana bir vositasi sifatida tegishli darslar mavzusiga muvofiq ravishda buyuk ajdodlarimiz yaratgan ibratli rivoyatlarni va ob-havo darakchilari bilan tanishtirib borish yaxshi natija beradi. Shu o‘rinda ob-havo to‘g‘risida uning daragi haqida ma’lumot to‘plash o‘quvchilarda fanga bo‘lgan qiziqishni ortib borishiga olib keladi. Bundan o‘qituvchi mohirona foydalanib dars jarayonida samarali natijaga ersha olish darkor. Ularni bilish esa bolalarda tabiat bilan uyg‘unlik, unga g‘amxo‘rlik, o‘lka ob-havosi, tabiatga bo‘lgan qiziqish va mehrni oshiradi. Darsdagi mavzularga moslab ob-havo haqidagi ma’lumotlarni turlichcha o‘ganish mumkin.

Masalan: Qushlarning harakati va holatiga qarab ob-havoni bilish, jonvorlar harakatida, o‘simpliklar holati va tabiat hodisalari ham ob-havodan darak beradi. Bu kabi ma’lumotlarga tayanib yil fasllaridagi ob-havoni oldindan bilish ham mumkin.

Bunday qiziqarli faktlar to‘g‘risida ma’lumotlarni to‘plab jajji kitobcha shaklda ko‘paytirib, o‘quvchilarga tarqatilsa, ular kitobchani o‘zлari bilan olib yurib, keltirilgan ma’lumotlar bilan yaqindan tanishadilar, ba’zi o‘rinlarini yod ham olishadi. Bundan asosiy maqsad o‘quvchilarning o‘qishga qiziqishlari darsda faol bo‘lishlari, mustaqil fikrlash va shaxsiy ijodkorlik qobilyatlarini shakllantirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Yuldashev J.G., Usmonov S. Zamonaviy texnologiyalarni amaliyatga joriy qilish- T.: “Fan va texnologiya”. 2008.
2. Qodir To‘rayev, Sattor Burxonov, Muhayyo Zokirova.”Qiziqarli bilimlar olamida” Toshkent-2014y.

GEOGRAFIYA DARSLARINI ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH

*Hasanova Gulshan Ro'ziboyevna
Buxoro viloyati romitan tuman 29-maktab
Geografiya fani o'qituvchisi. Tel:+998909269727*

Annotatsiya: ushbu maqolada geografiya darslarini samarali tashkil etishda foydalilaniladiga o'yinlar va metodlar haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ta'lif tizimi, xarita, o'qituvchi, geografiya darslari.

Zamonaviy geografiyani o'qitishda innovatsion texnolgiyalardan samarali foydalana olish eng birinchi navbatda o'qituvchining faoliyatiga, nazariy bilim darajasiga, tashkillashtirish qobiliyatiga va pedagogik mahoratiga bog'lik.

Bugungi kun ta'lif tizimining talablaridan kelib chiqqan holda innovatsion texnolgiyalardan geografiya darslarida mavzuga mos turda saralab olish va olib borishdan ko'zda tutiladigan maqsadlar quyidagicha taqsimlanadi:

-o'quvchilarning geografiya faniga va u orqali o'zi yashayotgan o'lka tabiatiga mexr-muxabbatni shakllantirish,

-ularning nazariy bilimlarni chuqur o'rganishida, o'zicha fikrlay olishi hamda o'rganilgan bilimlarni amalda bajara olishida muhim o'rinni egallah;

-o'rganilayotgan mavzuni yengil uzlashtira olishga yordam berish va boshqada shunga o'xshagan ahamiyatli vazifalarini o'z ishiga oladi.

Geografiya darslarini qiziqarli va ko'rgazmalari o'tkazishda karta va geografik atlasdan foydalanish katta ahamiyatga ega. O'quvchilarni kartadan foydalanish va uni o'qiy olishga o'rgatish ularda geografik bilimlarni qiziqish ko'nikmasini tug'diradi, lekin kartani o'qish ko'nikmasini tug'diradi, lekin kartani o'qish ishlash usullaridan yaxshi foydalanilsa, ko'zlangan maqsadga erishiladi. Geografiyadan kartalarni o'qishni bilgan o'quvchi geografiyani nazariy bilimlarni tez o'rgana oladi. O'quvchilar kartadan geografik obyektni topa olmaslik xodisalari ham uchraydi. Xo'sh bu xolda nima qilish kerak qanday qilsa o'quvchi kartadan kerakli obyektlarni tez topadigan bo'ladi. Bunda geografik o'yinlar yordam beradi.

Tovush chiqarmasdan topish o'yini. O'yinni boshlashdan avval o'quvchilarga o'yin qoidalari tushuntiriladi. O'yinga faol qatnashgan va shartlarni oldin bajargan o'quvchiga baho qo'yiladi. O'yin mazmuni. O'qituvchi geologik biron obyekt nomini aytadi. O'quv vositasi. O'quvchilar shu obyektni geografik karta va atlasdan qidiradi.

O'yining borishi. Obyektni topgach o'quvchi o'ng qo'lini ko'taradi. O'qituvchiga o'zi topgan obyektni ko'rsatadi. O'quvchi qo'li bilan obyektni ushlab turmaligi kerak. Chunki yonidagi bola undan ko'rib olishi va foydalanishi mumkin. Shuning uchun obyektni topgan o'quvchi joyning nomini yodda saqlashi zarur. O'qituvchi oldin topgan va qo'lini ko'targan o'quvchining oldiga borishi va tekshirib ko'rishi kerak. "Men topdim", "men topdim" deb tovush chiqargan o'quvchilarning topgani hisobga olinmadni, bu haqda bolalar ogohlantirib qo'yiladi. O'yinda obyektni birinchi bo'lib topgan o'quvchi uni geografik karta yoki atlasdan ko'rsatishi kerak. Boshqa o'quvchilar qanchalik bilib olganliklarini sinash uchun ulardan ham obyekt so'raladi. Obyektni topgan o'quvchi o'tirgandan so'ng, o'qituvchi yangi obyekt nomini aytadi.

Kartadan topish o'yini. Har bir sinfda olib borish mumkin. Darsning mazmuniga qarab o'yin geografik atlasning turli sahifalaridagi obyektlarda bo'ladi. O'quvchilarga bu o'yinni bir necha bor o'ynaganlaridan so'ng, tez topadigan nomning geografik koordinatlarini aniqlash topshiriladi. Buning uchun shahar va qo'rixonalarni tanlagan ma'qul o'quvchilar topilgan joylarning koordinatalarini daftarga yozib oladilar.

«BLITS - O'YIN» texnologiyasi.

Ushbu texnologiya o'quvchilarni harakatlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etishga, mantiqiy fikrlashga, o'rganayotgan predmeti asosida ko'p, xilma-xil fikrlardan, maxlumotlardan kerakligini tanlab olishni o'rgatishga qaratilgan. Ushbu texnologiya davomida o'quvchilar o'zlarining mustaqil fikrlarini boshqalarga o'tkaza oladilar, chunki bu texnologiya shunga to'liq sharot yaratib beradi.

Maqsad: Ushbu texnologiya o'quvchilarga tarqatilgan qog'ozlarda ko'rsatilgan harakatlar ketma-ketligini avval yakka holda mustaqil ravishda belgilab, so'ngra o'z fikrini boshqalarga

o'tkaza olish yoki fikrida qolish, boshqalar bilan hamfikr bo'la olishga yordam beradi.

O'tkazilish texnologiyasi

Ushbu texnologiya bir necha bosqichda o'tkaziladi 1 – bosqichda:

- o'qituvchi ushbu dars bir necha bosqichda o'tkazilishi haqida o'quvchilarga tushuncha beradi.

Har bosqichdagi vazifani bajarishga aniq vaqt berilishi, o'quvchilar esa shu vaqtdan unumli foydalanishlari kerakligi haqida ularni ogohlantiradi;

- o'qituvchi hamma o'quvchilarga alohida–alohida tarqatma material beradi va o'quvchilardan ushbu materialni sinchiklab o'rganib chiqishlarini so'raydi;

- o'qituvchi tarqatma material mazmuni va bajariladigan vazifani tushuntiradi, yaxni tarqatma materialda berilgan maxlum bir sondagi (misol uchun 13 ta) harakatning ketma-ketligini to'g'ri belgilash kerakligi, belgini esa qog'ozdagi alohida ajratilgan bo'limiga raqamlar bilan belgilash kerakligini tushuntiradi;

- qo'yilgan vazifa avval yakka tartibda bajarilishini aytadi.

2 – bosqichda:

- o'qituvchi birinchi berilgan vazifani har bir o'quvchi tomonidan yakka tartibda bajarilishini kuzatadi, qiynalganlarga yordam beradi yoki qaytadan tushuntiradi;

- har bir o'quvchi tarqatma materialdagi "Yakka baho" bo'limiga shu yerda berilgan harakatlardan o'zining shaxsiy fikri asosida mantiqiy ketma-ketligini raqamlar bilan belgilab chiqadi, yaxni berilgan 13 harakatdan uning fikricha qaysi biri, birinchi bo'lshi, qaysi biri esa ikkinchi bo'lshini va hokazo. Bu vazifani bajarish uchun o'qituvchi tinlovchilarga 5 daqiqa vaqt beradi.

3 – bosqichda:

- o'qituvchi o'quvchilardan 3 kishidan iborat kichik guruhlar tashkil etishlarini so'raydi (3 kishilik guruhlar o'quvchilarning xohishlariga qarab yoki raqamlar bo'yicha tashkil etilishi mumkin);

- kichik guruhlarda o'quvchilarning har biri o'z qog'ozidagi "Yakka baho" bo'limida belgilangan harakatlar ketma-ketligi bilan bir-birlarini tanishtiradilar, keyin 3 kishida uch xil bo'lgan ketma-ketlikni birgalashib, bir-birlari bilan tortishib, bahslashib, bir-birlariga taxsir o'tkazib, o'z fikrlariga ishontirib kelishgan holda bir muqim qarorga kelib, ularga tarqatilgan qog'ozdagi "Guruh bahosi" bo'limiga raqamlar bilan belgilab chiqadilar.

- o'qituvchi kichik guruhdagi tortishuvlarda ishtirok etmaydi, faqat kichik guruhlar va har bir o'quvchi faoliyatini kuzatadi. Bu vazifani bajarish uchun 10 daqiqa vaqt beriladi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion texnologiyalardan foydalanim o'tilgan darsda o'quvchilar o'z qobiliyati va imkoniyatlarini namoyon qilishga erishadilar, jamoa bilan ishslash imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa, darsning samaradorligini oshirib, ta'lim sifatini kafolatlashga xizmat qiladi.

ATMOSFERANING YERDAGI HAYOT UCHUN AHAMIYATI

*Ibaydullayeva Muxarramxon,
Andijon viloyati Marhamat tumanidagi
40-umumta'lim maktabining geografiya fani o'qituvchisi
Tel: 914895524 E-mail: mohinurdilmurodova4@gmail.com*

Annotatsiya: ushbu maqola atmosfera, uning tarkibi, yerdagi hayot uchun ahamiyati va uni muhofaza qilish uchun nimalarga e'tibor berish kerakligi haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: Atmosfera, ozon pardasi, kislorod, inert gazlar, ultrabinafsha nurlari

Biz yashaydigan jonajon zaminimiz – ona Yer sayyorasi qobiqli tuzilishga ega bo'lib, har bir qobiq uning hayotida muhim ahamiyatga ega. Yerimiz to'rtta qobiqdan iborat. Litosfera-tosh qobiq, gidrosfera – suv qobig'i, atmosfera-havo qobig'i, biofera-hayot qobig'idir. Bu qobiqlarning har biri bir-biri uzviy bog'langan, bir-biri bilan o'zaro aloqada bo'lib, bir-biriga ta'sir etib turadi. Ular orasida atmosferaning ham o'ziga xos ahamiyati va o'rni mavjud. Yerning havo qobig'i , yani atmosfera har xil gazlarning mehanik aralashmasidan iborat. U toza, rangsiz bo'lib, ko'zga ko'rinxaydi. Atmosfera murakkab aralashma bo'lib, undagi asosiy gazlar tarkibi deyarli doimiy, (o'zgarmas), aralashmalar miqdori esa juda o'zgaruvchandir. Atmosfera yer bilan birga aylanadi.

Atmosferaning tarkib topishi va taraqqiyoti mutaxasislarning faraziga ko'ra, uch bosqichdan iborat. Yerning dastlabki atmosferasi, suv bug'lari, vodorod, ammiak, ma'lum miqdordagi vodorod sulfiddan iborat bo'lgan.

Atmosfera tarkib topishining ikkinchi bosqichida karbonat angdriddan iborat bo'lgan. Bu gaz hozirgiga o'xshab, vulqonlar otilganida yerning ichidan chiqib kelgan. Yer hosil bo'lisingning dastlabki bosqichlarida vulqonlar ko'p otilib turgan atmosferaning karbonat angdridli bosqichi toshko'mir davrida tugagan.

Atmosfera hosil bo'lisingning uchunchi bosqichida paleozoy erasi oxiridan boshlab hozirgidek tarkibga ega bo'lgan.

Hozirgi atmosfera qatlamlili tuzilishga ega bo'lib, takibi 78% azot, 21% kislorod va 1% inert gazlardan tashkil topgan. Yer o'ziga tortish kuchi bilan havoni ushlab turadi. Atmosferaning yuqori chegarasi 2 ming km balandlikdan o'tadi. Troposfera va stratosfera qatlamlari orasida yerni zararli ultrabinafsha nurlaridan himoya qilib turadigan ozon pardasi joylashgan. Xilma-xil jarayonlar-suvning aylanma harakati, yog'inlar, shamollar atmosferada kuzatiladi.

Atmosfera yer hayotida muhim rol o'ynaydi. Yer yuzini samodan keladigan meteor jismaldan, Quyoshning tirik jonzotlar uchun zarur bo'lgan ultrabinafsha nurlaridan saqlaydi. Atmosfera bo'limganida Yer yuzi kunduzi +120 gradisgacha qizib, tunda esa -180-200 gradusgacha sovib ketar edi. Havo qobig'i Yer yuzini shaffof ko'rpa kabi asrab turadi.

Yerdagi barcha tirik organizmlar, shuningdek , odamlar ham kislorodni yutib, karbonat angdrid chiqaradi, o'simliklar esa karbonat angdridni parchalab ketgan kislorodni o'rmini to'ldiradi. Kislorod yerda eng keng tarqalgan elementlardan biri bo'lishi bilan birga, tirik organizmlarning asosi hisoblanadi.

Hozirgi vaqtida atmosfera, bunda ro'y beradigan hodisalar dunyoning turli joylaridagi minglab meteorologik stansiyalarda o'rganiladi. Barcha ma'lumotlar maxsus ilmiy-tadqiqot muassasalarida o'rganilib, ob-havo xaritalari tuziladi va ob havoda ro'y beradigan o'zgarishlar e'lon qilib turiladi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, Yer va undagi barcha tirik organizmlar hayotida muhim ro'l o'ynaydigan atmosfera havosini muhofaza qilish har bir insonning muqaddas burchidir.

Foydalilanigan adabiyotlar:

1. P.G'ulomov "Inson va tabiat". Toshkent, 2009-y.
2. A.Soatov, R.Qurban niyozov "Materiklar va okeanlar tabiiy geografiyası"-Toshkent, Tafakkur", 2014.

GEOGRAFIYA DARSLARIDA IMU (IZLANISH MUNOZARA UMUMLASHTIRISH) METODIDAN FOYDALANISH

*Taqayeva Saidaxon, Andijon viloyati
Marhamat tumanidagi 23-umumta'lim
məktəbinin geografiya fani o'qituvchisi
Tel. raqami: 911703467
E-mail: shahzodanurbuvaeva@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada geografiya darslarida ta'lif sifat va samaradorligini oshirishda qo'llaniladigan innovatsion usullar, izlanish munozara umumlashtirish metodi haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Metod, innovatsiya, IMU, ta'lif sifati

Yurtimizda barcha sohalarda bo'lgani kabi ta'lif sohasida ham tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Ta'lif sifat va samaradorligini oshirish uchun qarorlar qabul qilinib ularning ijrosiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu holat respublikamiz ta'lif tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglar zimmasiga ulkan mas'uliyat yuklaydi. Har bir pedagog ta'lif sifatini oshirish uchun tinimsiz izlanib harakat qilishi, dars jarayonlarida noan'anaviy innovatsion texnologiyalardan foydalanishi, o'quvchilarining mustaqil fikrlashini oshirishga xizmat qiladigan, dunyoqarashini kengaytiradigan, mantiqiy fikrlashga undaydigan hamda kreativlik sifatlarini oshiruvchi topshiriqlardan muntazam foydalanib borishi zarur.

O'qitish metodlaridan darslarda foydalanishdan asosiy maqsad o'quvchida ta'lif mazmunini to'la o'zlashtirishdan iborat. Geografiya darslarida ham shu maqsadni amalga oshirish uchun qo'llaniladigan metodlardan biri IMU metodidir.

Bu metod yuqori sinflarda geografiya darslarini o'tish uchun tavsiya qilinadi. Bu metod orqali o'quvchi mustaqil izlanib, mavzuga oid ma'lumotlar to'playdi. Yig'ilgan ma'lumotlar asosida sinfdoshlari bilan munozaraga kirishadi va tengdoshlarining fikrlarini umumlashtirish orqali ilmiy xulosa chiqarishga harakat qiladi.

Bu metodda o'qituvchining faoliyati o'quvchiga yo'nalish berish, kerakli axborot-manbaalarni tavsiya qilish, o'quvchilarining faolligini ta'minlash, yani dars davomida sinfdagi barcha o'quvchilarining ishtirokini ta'minlash, o'quvchilardag tayanch va fanga oid kompetensiyalarini shakllantirish, dars yakunida ilmiy xulosalarni umumlashtirib berish va ularni baholashdan iborat.

Geografik qobiq va uning qonuniyatlarini o'rganishda IMU metodining samaradorligi.

Geografik qoqiq yer yuzidagi eng yirik geotizim bo'lib, Atmosferaning quyi qismi-troposfera, litosferaning ustki g'ofak qatlami, butun gidrosfera va biosferalarni oz ichiga oladi. U geokomponentli, geosferali, geotizimli tuzilish darajalardan iborat. Geografik qobiqning yuqori chegarasi ozon pardasiga quyi chegarasi esa g'ovak jinslarning tag qismiga tog'ri keladi. Unda moddalarning tuzilishiga ko'ra, organik, noorganik va aralash turlarga ajratliadi. Geografik qobiq o'ziga xos qonuniyarlar asosida rivojlanadi. Uning bir nechta qonuniyatlarini mavjud bo'lib, eng asosiyları: bir butunlik, zonallik, azonallik, modda va energiyaning aylanma harakati, ritmiklik. Geografik qobiqning bir butunligi qonuniyati barcha komponentlarning bir-biri bilan chambarchas bog'liqligi va ulardan birining o'zgarishi butun qobiqning yaxlitligini buzilishiga olib kelishida namoyon bo'ladi. Geografik qobiqda modda va energiyaning aylanma harakati uning bir butunligini ta'minlaydi. Aylanma harakatda litosfera, gidrosfera, atmosfera va biosferadagi moddalar ishtiok etadi. Geografik qobiqdagi ritmiklik hodisasi bir yo'nalishda rivojlanuvchi tabiiy hodisa va jarayonlarning muayyan vaqt davomida takrorlanib turish jarayonidir. Kecha va kunduzning almashinishi, yil fasllarining almashinishi kabi hodisalar ritmik hodisalardan hisoblanadi.

O'qituvchi yuqoridagi umumiyo yo'nalishni berib bo'lgach, sinfni guruhlarga ajratadi va har bir kichik guruhga mavzuni qismlarga bo'lgan holda o'zlashtirib kelish vazifasini topshiradi.

Sinf quyidagi yo'nalishlarda guruhlarga ajratiladi:

1-guruh. Bir butunlik qonuniyati

2-guruh. Modda va energiyaning aylanma harakati

3-guruh. Ritmiklik

4-guruh. Zonallik

5-guruh. Sektorlik

6-guruh. Azonallik qonuniyati

Yuqoridagi topshiriqlar asosida geografik qobiqning umumiyligi rivojlanish qonuniyatlarini dalillar orqali o'rganish topshirig'i beriladi.

Guruqlar unga berilgan topshiriqniga shu modul asosida darslikdagi berilgan ma'lumotlar bilan tanishib bo'lgach, axborot-media manbalaridan foydalanib mavzuni mohiyati, modul bo'yicha qiziqarli ma'lumotlar topadi, modulni kundalik hayotdagi ahamiyatiga oid ma'lumotlarni izlab topadi.

Guruqlar to'plagan ma'lumotlar asosida o'qituvchi savolnoma tayyorlaydi. Savollar murakkablik darajasiga ko'ra quyidan yuqoriga o'sib boradi. Shu bilan birgalikda guruhdagi o'quvchilar yig'ilgan ma'lumotlar asosida birgalikda modul taqdimotini tayyorlaydi va taqdimotni dars jarayonida namoyish qilib beradi. Boshqa guruh o'quvchilari tomonidan berilgan savollarga javob beradi.

O'quvchilarga vazifa qilib, geografik qobiqning rivojlanish qonuniyatlarini yer hayotidagi ahamiyati haqida ijodiy ish tayyorlab kelish topshirig'i beriladi.

Foydalanigan adabiyotlar:

1. B.Akbarov, L.Mutalova "O'tkir zehnlilar kitobi" Toshkent, "O'qitubchi"-2014
2. Sh.Sharipov, V.Federko "Amaliy geografiya" Toshkent, "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi"-2017

GEOGRAFIYA VA BIOLOGIYA FANINING UMUMIY ALOQADORLIGI

*Umarova Munajat Sayipddinovna
Andijon viloyati Andijon shahri
25-umumta'lim maktabi geografiya fani o'qituvchisi
Munajat.umarova@gmail.com*

Anotatsiya: Geografiya fani faqatgina biologiya fani bilan emas, balki matematika, kimyo, fizika, tilshunoslik va adabiyotshunoslik va tarix kabi fanlar bilan umumiy aloqadorlikka ega. Ushbu maqolada esa geografiya va biologiya fanining umumiy aloqadorligi nimalardan iborat ekanligi va bu umumiy jihatlar qaysi o'rnlarda ko'rinishi haqida batafsil to'xtalib o'tilgan va ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: materiklar geografiyasi, botanika, biologiya, zoologiya, iqlimi va sharoiti, o'simlik va hayvonot dunyosi, tabiiy resurslar.

Maktabda o'qitiladigan biologiya darsi o'rganiladigan obyektlarning ayrim sohalari bo'yicha geografiya predmetiga juda ham yaqin turadi. Biologiya predmeti tabiiy geografiya va iqtisodiy geografiyaga ham nihoyatda bog'liqdir. Bu bir-biriga yaqin fanlar tabiatdagi har xil hodisa va narsalarni o'rganishda o'ziga xos xususiyatlardan foydalanadilar. Biologiya predmeti o'simlik va hayvonot organizmining hayotiy xususiyatlarini ularni atrofini o'rab turgan muhitga bog'lab o'rganadi. Geografiya darsi o'simlik va hayvonlarning territoriyadagi tarqalish sababini o'rganadi.

Maktab geografiyasi kursida, jumladan, o'simlik zonalari o'rganganda ularning iqlimi va tuproq sharoitiga bog'liq holda tarqalish qonuniyatlarini belgilaydi. Masalan, zoologiya darsida o'quvchilar ayrim hayvonlarning qay tarzda yashashiga va ovqatlanishiga bog'liq bo'lган organizm tuzilishini o'rganadilar. Geografiya darsida esa mazkur hayvonning qayerda va qaysi sharoida qanday sabablarga ko'ra shu yerda yashashi o'rganiladi.

Ma'lumki, 5-sinf tabiiy geografiyasi kursidagi "Tabiat zonalari" mavzusi o'simliklarning iqlimiga, hayvonot dunyosining esa iqlim va o'simliklarga bog'liqligi haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Mana shu asosida o'quvchilarga tabiat zonalari haqida umumiy tushuncha beriladi. Geografiyadan 5-sinf dasturi bo'yicha o'tiladigan "Geografik qobiq" mavzusi materialini o'quvchilarga tushuntirilganda ularning botanikadan olgan ma'lumotlariga asoslanish maqsadga muvofiqdir. Chunki geografiya dasturida bu mavzu ("Tabiat zonalari") orqali o'quvchilarga o'simlik va hayvonot dunyosining iqlimga, hayvonot dunyosining esa o'simliklarga bog'liqligi maktab joylashgan hududning tabiat zonasini tasvirlash yuzasidan tushuncha berish, shuningdek, bahorgi ekskursiya o'tish tavsiya etiladi.

6-sinfda "Materiklar geografiyasi" bo'limini o'rganish ham o'quvchilarning botanikadan olgan bilimlariga suyanish maqsadga muvofiqdir. Bu kursda har bir materik, jumladan, o'simlik va hayvonot dunyosi o'rganiladi. Natijada, o'quvchilar Yer sharining turli qismlaridagi o'simlik va hayvonlar xususiyatlarini yaxshiroq tushunib oladilar. Masalan, "Yevroosyo mo'tadil mintaqasidagi cho'llar va chala cho'llar zonasi" mavzusini o'rganishda o'quvchilarning botanikadan olgan bilimlariga asoslanish juda yaxshi natija beradi. Chunki botanika darsligining "Cho'l o'simliklarining hayoti" mavzusida cho'l o'simliklarining xususiyatlari va uning muhitga moslanishi haqida ma'lumot berilgan. Mavzuni bu tarzda bog'lanib o'rganish o'quvchilarga ikkala darsdan ham puxta bilim olish imkoniyatini yaratib beradi.

7-sinfda O'rta Osiyo tabiiy geografiyasi kursini o'rganishda o'quvchilarning zoologiyadan olgan bilimlariga, jumladan, "O'rta Osiyo daryolari", "O'rta Osiyoning tuproqlari, o'simliklari, hayvonot dunyosi" kabi mavzulariga asoslanish mumkin. "O'rta Osiyoning tabiiy sharoiti va tabiiy resurslari" mavzusida ayrim respublika yoki tabiiy geografik rayonlarning dehqonchilik va ekinlarning agrotexnikasini hamda chorvachiligin o'rganishda ham o'quvchilarning biologiyadan olgan bilimlariga asoslanishga to'g'ri keladi. O'rta Osiyoning chorvachilikda erishgan yutuqlari, chorva mollarining mahsuldarligini oshirish yo'llari, ovchilik va baliqchilikni o'rganishda ham zoologiya kursidan olgan bilimlardan foydalilanadi.

O'qituvchi paxtachilik tarixini gapi rayotganda ham, paxtachilik rivojlangan rayonlarni birmabir ko'rsatib o'tishda ham, nima uchun paxtachilik faqat shu rayonlardagina tarqalganlik sababini tushuntirishda tabiiy geografik ma'lumotlar va kartaga murojaat qilishga to'g'ri keladi. Aks holda, dars quruq va ko'rgazmasiz bo'lib qoladi.

Geografiya o'qituvchisi yuqoridagi ma'lumotlardan o'quvchilarga geografik bilim berayotganda foydalanishi kerak. Masalan, O'zbekistonning qishloq xo'jaligini: paxtachilik, pillachilik, g'allachilik, sabzavotchilik, polizchilik, bog'dorchilik va hokazolarni o'rghanishda biologiyadan o'r ganilgan yuqoridagi ma'lumotlarga asoslanadi.

Xulosa qilib aytganda, geografiya fanini boshqa fanlarning ham o'zaro uzviy aloqadorligi asosida o'r ganish kerak. Ba'zi o'qituvchilar predmetning ichki bog'lanishiga kamdan-kam e'tibor beradilar. Ular darslikdagi materiallarni quruqqina va yuzaki gapirib berish bilan kifoyalanadilar. Natijada geografiya dars zerikarli darsga aylanib ketadi. Shuning uchun ham nafaqat geografiyanı, balki boshqa fanlarni ham turdosh fanlar bilan aloqadorlikda o'r ganish yaxshiroq samara beradi.

Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayev N. Geografiya darslarida ta'limning texnika vositalaridan foydalanish. – Toshkent. 1990.
2. Babinskiy Yu. K. Hozirgi zamon umumiylarida o'qitish texnikasi. –Toshkent. 1991.
3. Mo'minov O. Geografiya ta'limi metodikasi. –Toshkent. 1986.

“GEOGRAFIYA TA’LIMIDA NOAN’ANAVIY DARSLAR VA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH”

Aslanova Feruza Hayitovna

Annotatsiya: Mazkur maqola “Geografiya ta’limida noan’anaviy darslar va interfaol usullardan foydalanish” mavzusida bo’lib,

Maqolaning kirish qismida mavzuning dolzarbligi, maqsad va vazifalari, asosiy qismda maktabda geografiya darslariga qo’yilayotgan zamonaviy talablar, o’qitishning interfaol metodlari: ta’rifi, xususiyatlari, noan’anaviy dars mashgulotlarni tashkil etish yo’llari yoritilgan,

Kalit so’zlari: INTERFAOL, MIYA HUJUMI , AKVARUM, AKADEMIK MUNOZARA, ASALARI GALASI

MAVZUNING DOLZARBLIGI. Prezidentimiz Sh.M Mirziyoyev Farmoni bilan qabul qilingan 2017-2021 yillarda O’zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustivor yo’nalishi bo’yicha “Harakatlar strategiyasi”, O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 15-martdagи 140-sonli qarori, Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-sonli qaroridan kelib chiqadigan vazifalar uzlusiz ta’im tizimida tashkil etiladigan ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini ortirish maqsadida keng ko’lamli izlanishlar olib borishni taqazo etadi shunga ko’ra, amaliyotda qo’llanib kelingan bilim, ko’nikma, malakalarga asoslangan davlat ta’lim standartini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirildi. Hozirgi kunda ta’lim sohasida Prezidentimiz tashabbusi bilan Davlatimizda olib borilyotgan barcha ishlarning maqsadi Vatanimizning kelajagi bo’lgan barkamol avlodga ta’lim-tarbiya berish jarayonini zamonaviy talablar darajasiga olib chiqish, ularning mustaqil fikrlashga, bilim olishga, ajdodlarimizning boy ilmiy, ma’naviy-ma’rifiy merosini qadrlashga o’rgatish hamda ta’limning uzliksizligini ta’minlashdan iboratdir.

Geografiya insoniyatning beshigi hisoblanish yer sayyorasi va uning tasvirini o’rganuvchi eng qadimiy fandir, murg`ak qalblarni o’zi yashab turgan zamin hamda uning ajoyib va g’aroyib tabiat sirlaridan ogoh etgani bois uni sevib o’qimaydigan o’quvchi bo’lmasa kerak. Geografiya fani avvalo extiyoj tufayli yuzaga keladi. U vujudga kelgan kundan bugungi yuksak texnikalashgan davr tubdan farq qiladi. Aksariyat ilg’or geografiya o’qituvchilar geografiya maydonchalarini tashkil qilish va undan samarali foydalanish yo’llarni izlash borasida timilsiz izlanishlar olib bormoqdalar. Geografiya darslarda qo’yiladigan zamonaviy talablari uning o’quv dasturi talab etgan bilimlarni va har xil kuzatishlarni uyuştirishga yaroqliligidadir.O’quv dasturida o’quvchilar ko’rsatilgan bilimlarni amalda qo’llash, balki sinfdan tashqari ishlarni ham amalga oshirishga mo’ljallanganlidadir.

Bugungi kunda bir qator rivojlangan mamlakatlarda o’quvchilarning o’quv va ijodiy faoliyklarini oshiruvchi hamda ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogik texnologiyalarni qo’llash borasida boy tajriba to’plagan bo’lib, ushbu tajriba asoslarini tashkil etuvchi metodlar o’ziga xos ahamiyatga egadir. Zamonaviy dars berish metodlaridan asosiysi “interaktiv” metod bo’lib, hozirda uning chala tarjimasi ko’p hollarda “interfaol” deb yuritiladi, “interaktiv” atamasi aslida inglizcha “interaktiv” so’zidan olingan bo’lib, “o’zaro ta’sirlashish” ma’nosini bildiradi va biror faoliyat yoki metoddha o’zaro baxs munozara, fikrlash asosida faoliyat yoki hamjihatlik bilan hal etish tushuniladi. Interfaol-insonning kompyuter bilan o’zaro bog’lanib ishlashiga, inson mashina o’rtasida diologa o’xshash sifat. Bunday bog’lanish va diologda interaktiv fikrlash va o’quv materialining interaktivligi deyiladi. Ikkinchи inson bilan ommaviy kommunikatsiya vositasi o’rtasida o’zaro bog’lanib ishlashni amalgalashuvchi sifatdir

Interfaol o’qitish metodi deganda muammoli vaziyatni hal etish uchun o’quvchilar o’rtasida munozara, erkin fikr almashinuvini tashkil etish “aqliy hujum texnologiyasidan” foydalanish mumkin.

Demak interfaol usullarni qo’llash natijasida o’quvchilar xozirjavoblikka o’rganadi, ularning lug’at boyligi ko’payadi, ilmiy-nazariy bilimi yanada mustaxkamlanadi va darsga qiziqishini orttiradi va intilishga olib keladi.

Interfaol so’zi-o’quvchilarni faoliykkka chaqirish-tashqidan ta’sir ko’rsatish degan ma’noni bildiradi. Yozuv malakalarini rivojlantiruvchi interfaol usullar. Bunday usullar ham inson

fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular norasmiy fikr va qiyofalarni qayd qilish, har tomonlama ko'rib chiqilmaguncha saqlab turish va ularni yanada aniqroq ifodalashga imkon beradi. Maktab o'quv jarayonida amaliyotda o'qitish interaktiv metodlari va o'qitish aktiv metodlaridan foydalanish bo'yicha interaktiv kurslari keng kirib kelmoqda. Yangi g'oyalalar va tanishuvlardan ba'zilari qarama-qarshi xususiyatga ega bo'lishi mumkin. Bularni sinfda aniqlab, tahlil etish mumkin, chunki qarama-qarshliklar shaxsiy savollarni vujudga kelishiga olib keladi. Shaxsiy savollari esa o'qish va tushunish uchun xarakatlantiruvchi kuch bo'lishi mumkin.

Interfaol usullarni qo'llash

O'qitishning interfaol metodi bir qancha interfaol usullardan iboratdir. Interfaol usullarni qo'llash orqqали o'qitish samaradorligin oshirishga, talabalar fikrlash qobiliyatini oshirishga katta imkoniyat yaratadi. Ana shunday usullardan biri aqliy xujumni darsga tadbiq etish mumkin.

Noan'anaviy darslarda : "miya hujumi", mojaro metodi, "dumalok stol", "uch boskichli intervyu", "muammolarni hal qilish metodi", "stol o'rtasidagi ruchka", "galereyani aylanish", "akademik munozara", "qor bo'ron" metodi, "asalari galasi" "kritik vaziyatni tahlil qilish" va b. kiradi.

Bu metodlar buyicha ishlash uchun 5 kishidan iborat guruhlar tuzib, ishonchli vaziyatni vujudga keltirib, oshkora muxokama qilish uchun psixologik keskinlikni bartaraf etish kerak.

Afzallikkali:

1. Qatnashchilarga o'z g'oyalari va fikrlari bilan ko'proq o'rtoqlashishi, ularning bir-biridan o'rGANISHI uchun imkon beradi.

2. Kichik guruhlarda katnashchilar katta guruhda aytishlari mumkin bulgan fikrlardan boshkacha fikrlarni aytishlari mumkin .

3. Diqqat markazini pedagog qatnashchilarga kuchyatiradi.

4. Qatnashchilarni o'z zimmalariga ko'proq ma'suliyatni oladilar

MIYA HUJUMI : Mas: O'quvchilarga o'qituvchi turli xil tarmoqlarini sanab berish topshiriladi. Javob berilayotganda – javoblar izohlanmaydi yoki o'rinsiz deb rad etilmaydi. Javoblar tugagach o'quvchilar o'qituvchi bilan birgalikda javoblarni muhokama qilishadi. Gurux a'zolari shu mavzu yuzasidan gaplashib, miyaga nima kelsa, shularning xammasini daftarga yozib olishadi. Keyin xamma uz fikrini bayon etadi. goyalarni yozish uchun bir kishini ajratish kifoya qiladi. Bu metod guruhi birlashtirib, dadil qiladi. Miya hujumi metodini asosan 10- sinf o'quvchilari bilan o'tqazish maqsadga moviq bo'ladi

MOJARO METODI : Axloqiy tarbiya mavzusi buyicha muammoli vaziyat ko'rinishidagi topshiriq beriladi. Shu topshiriqni tahlil qilib, tez qaror qabul qilish zarur. Bu metod o'quvchilarga tez fikrlashni va favqulodda vaziyatlarda ishlashni o'rgatadi.

DUMALOQ STOL METODI :

Dumaloq stol metodini asosan 9 – sinf o'quvchilari bilan o'tqaziladi Topshiriq yozib quyilgan qog'oz varag'i davra bo'y lab o'tqaziladi. Har bir o'quvchi o'zining javob variantini yozib qo'yadi va varaqni boshka o'quvchiga uzatadi. Javoblar tugagach, muhokama buladi. Noto'g'ri javoblar o'chiriladi, to'g'ri javoblar soniga qarab o'quvchilar baholanadi.

UCH BOSQICHILI INTERVYU: 8 –sinf o'quvchilari guruhi 3 ga bo'linadi o'qituvchi – o'quvchi - ekspert. har bir gurux shu rollarni egallaydi. "O'qituvchi" guruhi mavzu bo'yicha savol va topshiriqlar berishi, "o'quvchi" guruhi javob berishi, "Ekspert" guruhi ularni baholashi zarur. Ekspert 3 bo'limga bo'lib baholaydi:

1. Nimalar to'g'ri qilindi. 2. Nimalar noto'g'ri qilindi.

3. Qanday qilish kerak edi.

Bu metod o'quvchilarga surab-surishtirish, pedagogik mulokot olib borish, bilim va malakalarni tekshirish va baxolashni urgatadi.

MUAMONI HAL ETISH METODI :Kichik guruhlarga 1 ta muammo taklif etiladi. Har 1 guruhi 10 min davomida o'z fikrlarini yozadida, javob yozilgan varaqlarni 2 chi guruhi bilan almashtiradi. Keyingi guruhi oldingi guruhning javoblarini baholashi va javob to'liq bo'lmasa, o'z javobi bilan to'ldirishi lozim .

AKADEMIK MUNOZARA METODI : 5-SINF o'quvchilariga geografiya darslarida o'quvchilar ikki guruhga bo'linadi, har biriga vaziyatga oid topshiriq beriladi, masalan: "o'qituvchi -o'quvchi muloqoti". Bunda 1chi guruhi muloqotning salbiy tomonlarini taxlil qiladi - ya'ni "prokurorlar". 2 chi guruhi vaziyatning ijobiy tomonlarini izohlab beradi. Vaziyatga

oid topshiriq muhokama kilish uchun o'quvchilar shu mavzu yuzasidan chuqur bilimga ega bo'lishi kerak.

"AKVARUM" METODI. Guruxdan 5 kishi tanlab olinadi. Ular sinfxonasining urtasidan joy oladilar – guyoki "balik", kolganlar kuzatuvchi bulishadi. Kichik guruxga bir vaziyat taklif etiladi. Ular buni birgalikda muxokama kilishlari, kuzatuvchilar ularning tugri yoki notugri javoblarini yozib borishlari kerak. Avval "baliklar" versiyasi beriladi, keyin kuzatuvchilar uz versiyalarini taklif etadilar. Eng yaxshi versiya muallifi uz versiyasini taklif etmagan o'quvchi urniga kichik guruxga utadi. Buni "Nima, kachon, kaerda" degan uyin singari xam utkazish mumkin, ukituvchi oldindan tayyorlab kuyilgan savollarni beradi, o'quvchilar bularni 1min davomida muxokama kilib, javob berishadi. Maktab geografiya darslarida o'quvchilarning sinflarda olgan nazariy bilimlarini amalda kuzatib mustahkamlash uchun muhim bosqich hisoblanadi. Shu boisdan Geografiya darslarini nazariy va amaliy holda olib borish kerak. Maktabda o'qitiladigan tabiiy geografiya kurslarining aksariyat mashg'ulotlarini geografiya maydonchasisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. Jumladan joyda masofalarni aniqlash, tabiiy hodisa va jarayonlarni modullashtirish, kuzatishning ayrim turlarini uyushtirish, o'quvchilarda fazoviy tasavvurlar kabi ko'nikma va malakalar hosil qilish uchun ko'proq nanan'aviy darslar orqali sifatni shakllantirishdir. Ularni amalga oshirish uchun ochiq havoda tashkil etilgan o'quv laboratoriyasi yaxshi yordam beradi. Geografiya o'quvchilarda aniq tasavvur va tushunchalar hosil qilishda, ular egallagan bilimlarni oydinlashtirish va tizimlashda katta ahamiyatga egadir. Geografiya bilimlarni berishning yana bir shakli bu kuzatish va tajriba metodidir. Bunda o'quvchilar tabiatda kuzatib bo'lmaydigan voqeя va hodisalarini labaratoriya yoki sind sharoitida tajriba yordamida ko'rishada va o'rganishadi.

Maktab dasturi o'quvchilarga faqat geografiyaga oid bilim berish bilan cheklanmaydi, balki ularda zarur ko'nikma va malaka hosil qilishni ham o'z zimmasiga oladi. Har bir o'quvchi darsda olgan ko'nikma va malakalar asosida bilimlarni mustaqil egallash zarur bo'ladi. Mamlakatimizda kadrlar tayyorlash milliy dasturiga muvofiq umumiyo o'rta ta'limning barcha bo'g'inlarida o'quvchilarning muntazam bilim olishi, ularda bilim olish ehtiyojini rivojlantirishni, o'quvchilarda mehnat ko'nikmalari, mustaqil ijodiy fikrlash, kasb tanlashga va atrof muhitga ongli munosabatni hosil qilishni, milliy va umumbashariy qadriyatlarini hurmat qilishni, o'z vataniga, xalqiga sadoqat, mehr muhabbat ruhidha tarbiyalash vazifalari belgilandi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirakmalov.M va bosh. Tabiiy geografiyadan amaliy mashg'ulotlar.T.: 2015 y.
2. Bahramov Q. Geografiya o'qitish metodikasi. – Buxoro, 2007 y.
3. Baratov P., Soatov A. Umumiyy tabiiy geografiya. – T.: "O'qituvchi" NMIU, 2005 y.

**IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGINI SUV BILAN
TA'MINLASH BORASIDAGI MUAMMOLAR**

*Badalova Madina Abosjonovna
Farg'ona "Temurbeklar maktabi" harbiy akademik litseyi
geografiya fani o'qituvchisi
Tel.: +998905353148*

Annotatsiya: Mazkur maqolada global iqlim o'zgarishi va uning oqibatlari bayon etilib, iqlim o'zgarishi sharoitida qishloq xo'jaligini suv bilan ta'minlash borasidagi muammolar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Arid iqlim, global iqlim o'zgarishi, gidroresurslar, tranzit daryolar, anomal hodisalar, daryolarning to'linsuv davri, daryolarning toshqin davri, daryolarning to'yinish tiplari.

Suv tanqisligi arid iqlimli o'lkalarda azaldan kuzatilib kelinadigan hodisa bo'lib, O'zbekiston ham bundan mustasno emas [3]. Respublikamizning asosiy suv zahirasi Amudaryo va Sirdaryo havzalarida to'plangan. Bu daryolarning yuqori oqimlari chuchuk suv va gidroresurslarga juda boy, biroq bu yerlar qo'shni Qirg'iziston va Tojikiston hududlariga to'g'ri keladi [2]. Daryolarning quyi oqimida yashovchi xalqlar mana bir necha yillardan buyon suv tanqisligi sharoitida yashab kelmoqdalar. Bundan ayniqsa O'zbekiston aholisi ko'p aziyat chekadi. Chunki, eng ko'p sug'orish maydonlari (4,3 mln. hektar), eng ko'p qishloq aholisi soni (16 mln. kishidan ortiq), eng yuqori aholi zichligi (54,6 kishi/km², Andijonda 520,5 kishi) aynan O'zbekistonga to'g'ri keladi [4].

So'ngi yillarda kuzatilayotgan global iqlim o'zgarishi ko'plab anomal hodisalarga (qurg'oqchilik, kuchli yog'ingarchilik, toshqinlar, dovul va h.k.) sabab bo'lmoqda. BMT Muvaqqat konvensiyasining ob-havo o'zgarishi haqidagi birinchi Milliy axboroti (1999) da qayd etilishicha yaqin vaqt ichida suv resurslari tabiiy yo'l bilan +3 foizdan -2 - -7 foizgacha kamayishi mumkin [1]. Yog'inlarning asosiy qismi yomg'ir ko'rinishida yog'adi, yomg'irlar yillik umumiy yog'inlar ulushida 8,12 foizdan 15-25 foizgacha ko'payadi. Bu o'z navbatida daryolarning to'linsuv va toshqinli davri V.L.Shuls tasnidida (1944) berilgan to'yinish tiplariga bog'liq holda may oyidan avgustgacha emas, balki mart oyidan aprelgacha bo'lgan davrda kuzatiladi [5]. Ko'rini turibdiki, bu o'z navbatida suv omborlariga bo'lgan ehtiyojni o'sishiga, gidrotexnik qurilmalardan foydalanishga bo'lgan talabni ortishiga olib keladi.

Oxirgi ma'lumotlarga ko'ra Orol havzasiga kiruvchi muzliklarning zahirasi 115,5 km³ ga qisqargan, bu 104 km³ hajmdagi suv demakdir. Bu ko'rsatkich 1957 yildagi muz zahirasining qariyb 20 foizini tashkil qiladi [4]. Global iqlim o'zgarishi sharoitida havo haroratining ko'tarilishi muzliklar maydonining qisqarishi, daryolarning gidrologik rejimini keskin o'zgarishiga, ko'plab yangi ko'llarning paydo bo'lishiga, qulama ko'llar to'g'onlarini o'pirilib suv toshqinlarini kelib chiqishiga, qolaversa, meteorologik sharoitning o'zgarishi daryo havzalariga tushayotgan yog'inlarning harakteri, miqdori va yog'ish davrini o'zgarishiga olib keladi. Natijada, suv resurslarining asosiy qisminovegetatsiyadavrda(ertabahorda)oqibo'tishiga,bug'lanuvchanlikning ortishiga, bahorgi toshqinlarni erta boshlanib, ko'plab sel va toshqinlarni kelib chiqishiga sabab bo'ladi. Bu muammoni hal etish uchun daryo sistemasida statsionar gidrologik nazoratni o'rnatish, yilning suvchanligi, yog'inlar miqdori va xarakterini muttasil nazoratga olish va kelgusi qishloq xo'jalik yili uchun aniq tavsiyalarni ishlab chiqilishiga erishish zarur.

Adabiyotlar:

1. BMT Muvaqqat konvensiyasining ob-havo o'zgarishi haqidagi birinchi Milliy axboroti. -Toshkent, 1999.
2. Ильин И.А. Водные ресурсы Ферганской долины. -Ленинград, 1959.
3. Манегина И.К. Климат Ферганской долины. -Том-І. -Ташкент, 1954.
4. Suv - O'zbekiston kelajagi uchun muhim hayotiy resurs. Mingyllik rivojlanish maqsadlarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha nashr. 7-maqсад: "Ekologik barqarorlikni ta'minlash" BMT taraqqiyot Dasturi. -Toshkent, 2007.-136 b.
5. Щулық В.Л. Реки Средней Азии. -Ленинград: Гидрометеоиздат, 1965.

INSONIYAT TA'SIRIDA EKOLOGIYADA KELIB CHIQADIGAN MUAMMOLARNI OLDINI OLISH

*Baqoyev Humoyun Olim o'g'li
Navoiy viloyat Zarafshon shahar 6-maktab geografiya fani o'qituvchisi.
Telefon: +998936634373*

Annotatsiya: ushbu maqolada yer yuzida sodir bo'ladigan ekologik vaziyatlar va ularni oldini olish, atrof muhitga ta'sir etmaslik, insoniyat va ekologiya o'rtaсидаги muvozanat barqarorligini tartibga solish haqidagi fikrlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: barqaror, muvozanat, ekologiya, atama, surilma, noan'anaviy, ozon.

Hozir jahonda ekologik vaziyatlar dolzarb bo'lib turgan bir vaqtida O'zbekistoda ham ekologik vaziyatni yaxshi deb bo'lmaydi, jumladan, bugungi kunda, yer yuzasida sodir bo'ladigan tabiiy jarayonlar: sel, shamol, surilma, eroziya, virusli kasalliklarni bilishimiz va imkon qadar o'zimizni himoya qilish va yordam ko'rsatishmiz uchun tabiiy fanlarni chuqur va puxta o'zlastirishimiz kerak. Ayniqsa ekologiya, geografiya fanlarini masalan ovqatlanishimiz, yashashimiz, biz minadigan mashinalar, ekin ekadigan yerlar barchasi tabiiy jarayonlar bilan bog'liq. Biz imkon qadar bunday muammolarni oldini olishga butun jamoa bo'lib birga kurashib har qanday narsadan to'g'ri foydalanishimiz, tabiatga tasir etmasligimiz lozim, bunga qarshi chora tadbirlar o'tkazilishi lozim.

Ekologiya atamasini fanga E.Gekkel 1886-yil olib kirgan. Ekologiya (Yunoncha so'z bo'lib uy turar joy) biosferaning tuzilishi va ularda kechadigan jarayonlarni o'rganadigan fanlar majmui. Ekologiya tabiiy muhitning tirik organizmlarga ta'sirini o'rganadi. XX asrning 2-yarmida odamning biosferaga salbiy ta'siri kuchayishi natijasida ekologik vaziyatning yuzaga kelishi va tabiatni muhofaza qilishni keng miqyosda amalga oshirish ahamiyati bilan ekologiyaning bir qancha vazifalari vujudga keldi. Ekologik vaziyatlarning og'irlashishiga insonlar sababchi, masalan inson mehnat faoliyati natijasida atrof muhitga turli chiqindilar (qattiq, suyuq, gazsimon) atmosefera, suvga, yerga yig'ilib katta ekologik muammolarni keltirib chiqarmoqda. Jumladan "issiqxona samarasasi" azon tuynugi, cho'llashish bo'ladi. Bularga qisqacha to'xtalib o'tsak "issiqxona samarasasi" dunyoda XX asrning 50-yillarida energiya ishlab chiqarish keskin ortishi bilan xarakterlanadi. Bunga sabab atmosferaga katta miqdorda yiliga 5 milliard chiqindilar chiqmoqda, bu yil sayin ortib bormoqda, buning natijasida havo harorati ko'tarilmoqda. 1890-yil 14.5 gradus, 1980-yil 15.2 gradus yani 0.7 gradus ortishiga olib kelmoqda. Bu ham issiqxonalar samarasini rivojlanishiga zamin bo'lmoqda. Olimlarning fikriga ko'ra atmosferada freon gazlar ko'payib ketsa har 10-yilda havo harorati 0.2 - 0.5 gradusga ko'tarilib boradi natijada turli xil fojealar yuz beradi, tabiat zonalari siljiydi. Muzliklar erishi va okean sathining ko'tarilishiga olib keladi. XX asr davomida okean sathi 17.5 sm ga ko'tarildi. Amerikalik olimlar hisobiga ko'ra okean sathi 2100-yilda 1,4-2,2 m ga ko'tariladi, okean sohilidagi davlatlar suv ostida qoladi. Ozon tuynugi XX asrning 50-yillarida havoda freon gazlari (xlor, ftor) ko'payganligi kuzatila boshlandi, bu gazlar 25 km dagi ozon qatlamini yemira boshladi, ekinlar hosili kamaydi, aholida turli kasalliklar jumladan teri raki, yurak qon tomir kasalliklar paydo bo'ldi. Keyingi paytda o'rmonlarning ayovsiz kesilishi, yong'inlar kelgusida atmosefera havosidagi karbonat angidrid va kislardan muvozanatni buzilishiga, suv toshqinlari, shamol va chang to'zonli bo'ronlarni tuproq eroziyasini kabi ekologik falokatlarni ko'payishiga olib kelmoqda. Biz shunga o'xshash ekologik muammolarni uzoq gapirishimiz mumkin, mamlakatimizda ham bir qancha ekalogik muammolar bor. Barcha tabiiy ijtimoiy ofatlarni kelib chiqishiga zimdan nazar solsak insoniyat ta'siri natijasida bu muamolar global muammo bo'lib, bir vaqtida turli xil javoblar bong urib yangramoqda. Olimlar yechim toppish uchun izlanmoqda, atrof-muhitni qo'riqlash bo'yicha xalqaro tashkilotlar (YUNISEF), (SKOPE) ish olib bormoqda, ammo jahondagi mamlakatlarda ekologik sharoit hamon keskinligicha qolmoqda, shuning uchun ham faqat rivojlangan davlatlar, tashkilotlar emas, har bir oila tish tirnog'i bilan kurashishi kerak, shunda biror bir natijaga erishib tabiiy ofatlarni oldini olishimiz mumkin. Xo'jalikda yangicha atrof muhitga ta'sir etmaydigan texnikalar, ish usullarini o'ylab topishimiz mumkin. Masalan: mashinalar yoqilg'isidan (gaz, neft mahsulotlari) kabilar o'rniiga atmosferaga kamroq chiqindi chiqaradigan tabiiy mahsulotlardan foydalanish kerak; masalan etil spiritdan yoqilg'i ishlab chiqarish, yoki keyingi

vaqtida ommalashayotgan noananaviy yoqilg'i turlaridan foydalanish, quyosh energiyasi, dengiz suvining qalqishidan foydalanish mumkin. Sanoat korxonalarida atmosferaga chiqadigan zaharli chang va gazlarni o'zida ushlab qoladigan zamонавиy filtrlardan foydalanish, qishloq xo'jaligi hosildorligini oshirishda turli xil kamyoviy minerallar bilan emas tabiiy o'g'itdan foydalanish, yoki yerni boshqa ekinlar bilan almashtirib ekish, havo tarkibida kislorodni ko'paytirish uchun ko'plab ko'chatlar ekish lozim. Kamyoviy moddalar o'rniiga tabiiy, ekologiyaga ta'sir etmaydigan mahsulotlardan foydalanish kerak.

SHuni aytish mumkinki yuqorida aytilgan ekologik muammolarni bartaraf etish zarur, natijaga birdaniga erishib bo'lmaydi, lekin foydali qazilmalarni qazib olishda, ishlatishda etibor berish, aholi yashaydigan hududdan olisda shamol yo'nalishini hisobga olib sanoat korxonalari qurilishi eng asosiysi suv va tuproqdan to'g'ri foydalanish kerak. Ko'proq turmushimizda, qishloq xo'jaligida tabiiy usullardan foydalanib ish yuritsak, ekologiyaning holatini yaxshilashga erishimiz mumkin, aholiga tushuntirish ishlarini to'g'ri olib borish, aholi zich yashaydigan hududlarda tez-tez ekologiyani asrash kabi tadbirlar o'tkazish faol bo'lish lozim.

Foydalilanigan adabiyotlar

1. A. Rafiqov, H.Vahobov, A.Qayumov, SH.AZIMOV. Amaliy geografiya.
2. Ziyonet.uz
3. Kitob.uz

GEOGRAFIK XARITALAR VA ULARNING SHARTLI BELGILARINI O'QITISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH

*Qoraqolpog'iston Respublikasi
Taxiatosh tumani XTB ga qarashli 6 -sonli
maktabning geografiya fani o'qituvchisi
Bekimbetova Shahlo Shamuratovna
Qoraqolpog'iston Respublikasi
Amudaryo tumani 44 -sonli maktabning geografiya fani o'qituvchisi
Bekimbetova Laylo Shamuratovna*

Annotatsiya: Geografik xaritalarda turli-tuman voqealari tasvirlanganini uchun ular juda xilma-xil bo'ladi. Xaritalarni turlarga bo'lishdan oldin ular to'g'risidagi umumiy tushunchalarni o'quvchilarga aniq yetkazish kerak. Geografik xaritalarni yaxshi tushunish, ular bilan ishlashni bilish uchun joy plani, xarita, aerosurat, kosmosurat tushunchalari mazmunini yaxshi bilib olish kerak.

Kalit so'zlar: xarita, joy plani, aerosirat, texnologiya, zamonaviy.

Geografik xaritalarda turli – tuman voqealari tasvirlanganini uchun, ular juda xilma-xil bo'ladi. Kartografiyada quyidagi tushunchalar uchraydi:

Tarx (plan)- joyning yirik miqyosda (5000 va undan kattaroq) tuzilgan chizmasidir. Chizmada maydoni uncha katta bo'lmagan kichik-kichik joylar tasvirlanadi.

Xarita - Yer yuzasini kichraytirilib va umumlashtirilib shartli belgilari bilan tekislikka tushurilgan tasviridir. Ularda tabiiy va iqtisodiy - ijtimoiy voqealari tasvirlanadi.

Aerofotosurat - tayyora va boshqa o'zi uchar asboblar yordamida olingan Yer yuzasini yoki uning bir qismining tasviridir. Ular orqali joyning tuzilishi, relyefi, o'simlik qoplami, yo'llari, qishloqlar, jihozlar va korxonalarining joylanishi aniqlanadi.

Xaritada voqealari tasvirlanadi:

- belgilari usuli – miqyosda tasvirlab bo'lmaydigan narsalar, voqealari tasvirlanadi;
- chiziqli usul – asosan uzunlik bo'yicha joylashgan daryo, yo'l va chegaralar tasvirlanadi;
- rang berish usuli – voqealari tasvirlashda qo'llaniladi (o'simlik, tuproq, iqlim xaritalari);
- teng qiymatli chiziqlar usuli – bir xil qiymatga ega bo'lgan voqealari tasvirlanadi (harorat, balandlik, aholi zichligi);
- bog'langan diagrammalar usuli – ma'lum bir joydagi meteorologik stansiyada haroratni mavsumiy o'zgarishini, yog'in va shamollarni taqsimlanishini tasvirlashda qo'llaniladi;
- chegara usuli – bir xil voqealari tasvirlashda qo'llaniladi, foydali qazilmalar, hayvonlar va qishloq xo'jaligi xaritalari;
- nuqta usuli – narsalarni, voqealari tarqoq holda miqdorini beradi. Masalan bitta nuqta 200 bosh sigir;
- harakat belgilari usuli – voqealari harakat yo'nalishini ko'rsatadi (daryo oqimi, shamol va oqim yo'nalishi, yuk tashish yo'llari).

Mazkur tushunchalarni o'quvchilar xotirasida qolishi bir qancha qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Dars jarayonini samarali tashkil etish va o'quvchilarga aniq va lo'nda bilimlarni yetkazish maqsadida turli xildagi ta'lim texnologiyalaridan foydalanib, dars jarayonini interfaol usulda tashkil etish mumkin. Masalan, geografik xaritalarni o'rgatishda Klasterdan usulidan foydalanib, geografik xarita turlari haqida mulohaza yuritinglar deb savol qo'yilsa bunda albatta o'quvchilar darhol fikrlarini yig'ib olib, diqqat e'tiborini mavzuga qaratadilar. Klaster usuli o'quvchilarning mavzuni takrorlash va esda saqlash qobiliyati, nutq madaniyatining rivojlanishiga tasiri juda katta hisoblanadi.

Aqliy hujum usuli – biror muammo bo'yicha ta'lim oluvchilar tomonidan bildirilgan erkin fikr va mulohazalarni to'plab, ular orqali ma'lum bir yechimga kelinadigan usuldir. Usulning yozma va og'zaki shakllari mavjud. Og'zaki shaklda ta'lim beruvchi og'zaki bildiradi. Ta'lim oluvchilar o'z javoblarini aniq va qisqa tarzda bayon etadilar. Geografik xaritalarni o'rgatishda xarita turlari va tushunchalar haqida qisqacha savollar berilsa, o'quvchilarda yangi mavzuga oid ko'nikmalar shakllanadi.

Bu metodlardan ijodkor o'qituvchilar o'z faoliyatlarida u yoki bu darajada foydalananadilar. Standart, ya'ni ko'p marta takrorlanib turiluvchi darslarni vaqtiga vaqtiga bilan o'ziga xos darslar bilan har xil didaktik o'yinlar, o'qitishning texnik vositalaridan, slaydlar, rasmlar, kino va videotasvirlar, ko'rgazmalar, maketlar, buyumlar, kitoblar va kompyuter texnologiyalaridan foydalangan holda yangilab turish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar:

1. Jo'rayev A.S., Bahromov Q.H. Ta'limming interfaol usullari. 1 – kitob. Buxoro, 2009.
2. Geografiya darslik, Toshkent 2017.

“ZAMONAVIY GEOGRAFIYA FANINING O’QITILISHI VA UNING MUAMMOLARI”

*Buxoro shahar 25-umumiy o’rta ta’lim
maktabining geografiya fani o’qituvchisi
Bekmurodova Muhabbat Xudoyberdiyevna
23-umumiy o’rta ta’lim maktabining
geografiya o’qituvchi
Qurbanova Mo’tabar Fayzullayevna*

Annotatsiya: Geografiya fani hozirgi davrda maqsad va vazifalari, o’rganish obyekti va predmeti o’zaro bog’liq bo’lgan bir nechta fanlardan iborat bo’lgan fanlar tizimiga aylandi. Zamonaaviy geografiya an’anaviy tasvirlovchi mohiyatdagi “Nima? Qayerda? Qancha?” savollariga javob beruvchi fandan “Nima? Qayerda? Qancha? Nima sababdan? Qanday foydalanish kerak? Yaxshilash uchun nima qilish kerak?” degan savollarga javob topuvchi keng qamrovli nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo’lgan fanlar tizimiga aylandi.

Kalit so’zlar: Yerning qutblari, ekvator, meridianlar, parallellar, globus, daraja to’ri, geografik kenglik, shimoliy kenglik

Ta’lim sifatini oshirishda mavjud muammolar

1. Geografiya fani ta’lim mazmuni;
2. O’quv metodik qo’llanmalar;
3. Ta’limda metodikani qo’lllash;
4. Ta’limda innovatsiyalarni joriy etish;
5. O’quvchilarni baholash;
6. Ta’lim sifatining natijaviyligi;

1. Geografiya fani ta’lim mazmuni;

- Geografiya fanining vazifasi fan jamiyatning rivojlanishi bilan o’zgarib bordi. Bugungi kunda zamonaaviy geografiyaning oldiga qo’yan vazifalari bir qancha bo’lib, eng asosiy vazifasi tabiat va jamiyat o’zaro munosabatlarini uyg’unlashtirishdir.

- Geografiya fanining asosiy maqsadi yuqorida qayd qilingan vazifalarni chuqur o’rganish va ularni qiyosiy tahlil qilish, mamlakatimizda yangi ijtimoiy jamiyat qurayotgan yoshlarimizga dunyoviy bilimlarni berish orqali ularni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashdan iborat.

Geografiya fanining sinflar kesimida dars mavzularining o’qitilishidagi muammolar va ularning yechimi;

- 5-sinf “Tabiiy geografiya boshlang’ich kursi” darsligidagi “Masshtab” mavzusi o’quvchilarning matematik savodxonligi bilan bo’g’liq bo’lib, o’quvchi kasr sonni tushunishga qiynaladi. Matematika fanida ushbu mavzu mavjud bo’lib, 6-sinfning II choragida o’tiladi. “Havo bosimi” mavzusi bevosita fizika fani bilan bog’liq bo’lib, fizika fanidan 6-sinfning II-choragida o’rganiladi.

Yechim: Bunday mavzularni o’tishda ko’proq amaliy topshiriqlar bajarish va to’garak darslarida ham amaliy dars sifatida o’tishimiz maqsadga muvofiqdir.

Xaritaning masshtabi 1 : 1 000 000. Ikki shahar orasidagi masofa joyda 54 kmga teng. Ushbu masofa xaritada necha sm ga teng bo’ladi?

Berilgan:

$$M = 1:1\ 000\ 000 \quad l = (L * 100000) / M =$$

$$L = 54 \text{ км} = (54 * 100000) / 1000000 =$$

$$l = ? = 5400000 / 1000000 = 5,4 \text{ (см)}$$

Javob: $l = 5,4 \text{ см.}$

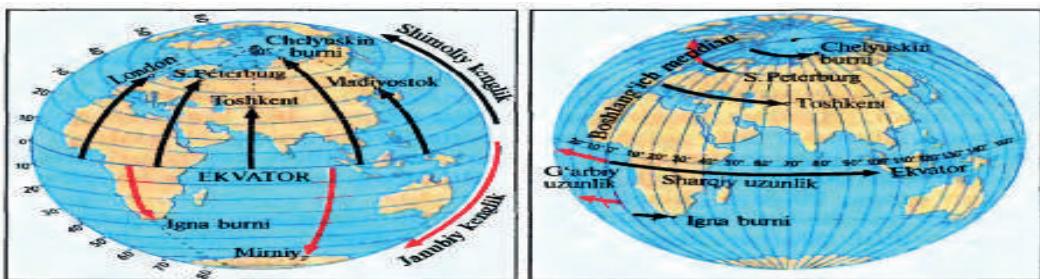
- 5-sinf darsligining har bir darsligida ko’plab yangi atamalar mavjud bo’lib, bir soat darsda barchasini o’zlashtirish qiyin. Masalan: “Yerning o’z o’qi atrofida aylanishi va kattaligi” mavzusidagi atamalar;

- kunduzi, kechasi, sutka, Yerning qutblari, ekvator, meridianlar, parallellar, globus, daraja to’ri, geografik kenglik, shimoliy kenglik, Janubiy kenglik, geografik uzunlik, Bosh meridian, sharqiy uzunlik, g’arbiy uzunlik, geografik koordinata.

- Yechim: Yuqoridagi mavzularni o’tishda AKTdan unumli foydalanib slaydlar va

multimediyalar asosida darslarni tashkil qilish mumkin .Bunda o'quvchi ko'rish orqali tezroq tasavvur hosil qiladi va mavzuni tushunish osonroq bo'ladi.Bundan tashqari to'garak darslarida ham amaliy dars sifatida o'tishimiz maqsadga muvofiqdir.

7-sinf "O'rta Osiyo va O'zbekiston tabiiy geografiyasi" kursidagi O'zbekistonning suv boyliklaridan foydalanish va ularni muhofaza qilish mavzusida "EMABLE" metodini qo'llash mumkin. Ushbu texnologiya o'quvchilarning dars jarayonida mustaqil fikrlashiga ,o'z fikrini erkin bayon etishiga hamda ularda baxslashish madaniyatini tarbiyalashga,o'quvchilarda fikriy bog'liqlik,mantiqiy fikrlash,xotiralarining rivojlanishiga imkon yaratadi.

"EMABLE" (imkon bermoq)

4.Ta'linda innovatsiyalarni joriy etish;

Hech birimizga sir emaski Bugungi kun yoshlari mobil telefonlar va kompyuterlarga juda bog'lanib qolmoqdalar.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ilgari surgan besh tashabbusdan biri ham kompyuter bilan ishlashni mukammal o'zlashtirish bilan bo'g'liq. Biz o'quvchilarga mobil telefonlar va kompyuterlardan to'g'ri va samarali foydalanish haqida tavsiyalar berishimiz kerak.Ayniqsa turli xildagi kompyuter o'yinlari ichida foydalisisini tanlashlariga harakat qilishimiz zarur. Men 9-10 sinf o'quvchilariga "Dunyo geografiyasi"(География мира)o'yinini tavsiya qilaman

Baholash-ta'limgarayonining ma'lum bosqichida ,o'quv maqsadlariga erishgan darajasini oldindan mo'ljallab qo'yilgan mezonlar asosida belgilash ,o'lchash ,tahlil qilish jarayonidir .

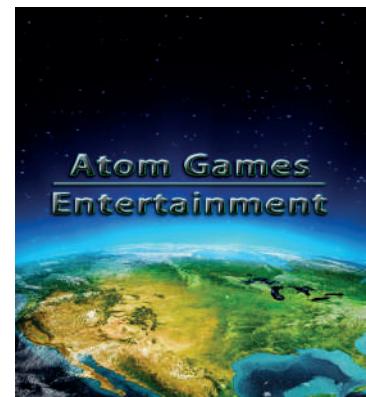
Afzalligi

- *Ta'lum oluvchi rag'batlantiriladi;
- *ta'lum oluvchining faoliyatini tezkor nazorat qilish imkoniyatini beradi;
- *Ta'lum beruvchining vaqtি tejaladi;
- *Ta'lum oluvchining yakuniy bilimi baholarining soniga qarab emas, sifatiga qarab baholanadi; Kamchiligi
- *Baholashning nisbiyligi;
- *Yozma nutqda xatolarni to'g'rakash imkoniyatining kamayishi;
- *Baholashning sub'yekтивligi.

6.Ta'lum sifatining natijaviyligi;

Dars muqaddas va DTS talablariga amal qilish;

Innovatsion ,interfaol metodlarni to'g'ri tanlash va qo'llash,AKT dan samarali foydalanish; O'quvchilarga ham tayanch ,ham fanga oid kompetensiyalarni shakllantirish; O'quvchilarni munosib baholash;

GEOGRAFIK QOBIQ HAMDA ABIOTIK OMILLAR

*Namangan viloyati Chortoq tumanidagi
26- umumiy o'rta ta'lim maktabi geografiya fani o'qituvchisi
Karimova To'paxon Mirzajanova*

Annotatsiya: Geografik qobiqning yuqori va quyi chegarasini, uning qalinligini turli olimlar turlicha o'tkazishadi va belgilashadi. Geografik qobiqqa bevosita abiotik omillar ham tasir ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: geografik qobiq, suv, atmosfera tuproq, harorat, letosfera,

Atmosferaning quyi atlami — troposfera, litosferaning ustki g'ovak qatlami, gidrosfera va biosferalarni o'z ichiga olgan hamda o'zaro ta'sir etib uradigan yaxlit qobiq Yerning geografik qobig'i deb ataladi. Geografik qobiqning rivojlanishiga Yerning tashqi va ichki nergiyalari ta'sir etadi. Geografik qobiqda sodir bo'layotgan barcha jarayonlarning asosiy qismi Quyosh energiyasi va kamroq qismi yerning ichki energiyasi ta'sirida ro'y beradi.

Geografik qobiqning rivojlanishi uch bosqichdan iborat;

- Nobiogen bosqich
- Biogen bosqich
- Antropogen bosqich

Geografik qobiqning xususiyatlari;

1. litosfera, gidrosfera, atmosfera va biosferalar doimiy ravishda o'zaro aloqadorlikda bo'lishi va bir-biriga ta'sir etishidir;

2. modda va energiya almashinish jarayonining bo'lib turishidir;

3. geografik qobiqda organik hayotning, jumladan, insoniyat jamiyatining mayjudligidir.

Geografik qobiqda hech bir tabiat komponenti alohida rivojlanmaydi. Ular doimo birbirlari bilan bog'langan va o'zaro ta'sir etib turadi. Agar birorta

tabiat komponenti o'zgarishga uchrasa, boshqa tabiat komponenti ham albatta o'zgaradi. Masalan, oddiygina biror daraxtzorning kesilishi oqibatida quyidagi o'zgarishlar sodir bo'ladi: yerosti suvlari sathi pasayadi, u yerda yashovchi hayvonot olami boshqa joyga ko'chadi. Shuningdek, shamol ta'siri

kuchayib, tuproq yemirilishiga olib keladi. Shu atrofdagi obhavoda o'zgarish ro'y beradi. Kechalari salqinroq, kunduzi issiqroq bo'ladi. Kechalari salqinroq, kunduzi issiqroq bo'ladi .

ABIOTIK OMILLAR

Geografik sistemalarning abiotik omillariga quyidagilar kiradi;

- Iqlim
- Tuproq
- Topografik

Iqlim omillariga- harorat, yorug'lik, namlik hamda suv kiradi.

Tuproq omilarini Dokuchayev 1. Iqlim 2. Geologik 3. Topografik 4. Vaqt 5. Tirik organizimlar hosil qiladi deb aytgan.

Topografik omillar boshqa omillarga ta'sir ko'rsatadi va ular bilan uzviy bog'liq.

Geografik qobiqning to'rtta tarkibiy qismida, ya'ni atmosfera, gidrosfera, litosfera va biosferalarda modda va energiya almashinuvi ikkita — gorizontal va vertikal yo'nalishda kuzatiladi. Atmosfera va Dunyo okeanidagi suvning harakatida va litosferadagi vulqonlar harakatida moddalarning ham gorizontal, ham vertical almashinuvi bo'ladi. Geografik qobiqdagi modda va energiyaning almashinuviga Yerning ichki energiyasi, Quyosh energiyasi hamda gravitatsiya kuchi ta'sir etadi. Geografik qobiqda modda va energiya to'xtovsiz almashinib turadi. Bu jarayon murakkab bo'lib, unda sifat o'zgarishlari sodir bo'ladi.

Demak, geografik qobiqning tarkibi bilan doim abiotik omillar chambarchas bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Voronkov A. A. Obshaya ekologiya Moskva. 2005 y
2. D. Yormatova. Sanoat ekologiyasi. Toshkent. 2008 y
3. Nuriddinova M.I. Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi. T., 2005
4. Geografiya// umumiy o'rta ta'lim maktab darsliklari

GEOGRAFIYA DARSLARIGA QO'LLANILADIGAN METODLAR

*Qodirova Rayhon Zaripovna
Vobkent tuman 11-son o'rta umum
ta'lim mактабининг Geografiya o'qtuvchisi*

Annotatsiya: Geografiya ta'lifi yosh avlodga tabiiy muhit va uni muxofaza qilish hamda undan oqilona foydalanish, siyosiy ijtimoiy-iqtisodiy fanlar orasidagi fan bo'lgani uchun tabiat va jamiyat haqida bir butun, yaxlit bilimlarni beradigan yagona fanligini hisobga olib, maqolada samarali darsni etishda qo'llaniladigan usullardan bir qanchasini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: ta'lif metodlari, talab, interfaol usullar, axborot kommunikasion texnologiyalar.

Pedagogik amaliyotda, an'anaga muvofiq, o'quv - tarbiyaviy maqsadlarga erishish uchun qo'llanilayotgan, tartibga solingan faoliyat usuli metod deb tushuniladi. Bunda o'qituvchining o'qitish faoliyati usullari bilan o'quvchining o'qish faoliyatining usullari bir-biriga bog'liqligi ta'kidlanadi.

Ta'lif metodlari bir tomonidan, ob'yektiv xarakterga ega bo'lib, qaysi pedagog qo'llashidan qat'i nazar, doimiy amal qiladigan mustahkam qonunqoidalar bilan bog'liq. Ular barcha didaktik qoidalar, qonunlarning talabi hamda maqsadlarning doimiy komponentlari, o'quv faoliyatining mazmuni, shaklini ifodalaydi. Ikkinci tomonidan, sub'yektiv xarakterga ega bo'lib, u pedagog shaxsi, o'quvchi-talabalarning o'ziga xos tomonlari, aniq sharoit bilan belgilanadi.

Zamonaviy darsga qo'yiladigan talablarni shartli ravishda to'rtga ajratish mumkin.

- Tarbiyaviy talablar.
- Psixologik talablar.
- Gigiyenik talablar.
- Didaktik talablar.

Bugungi kunda ta'lif tizimida o'qitishning interfaol usullari keng qo'llanilmoqda. Bu usullar o'quvchilarda mustaqil ta'lif olish malakasini shakllantirishni taqozo etadi. O'qitishning interfaol usullari afzalliklarini quyidagilarda ko'rish mumkin:

- ❖ o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida teng hamkorlik o'rnatiladi;
- ❖ dars jarayonida o'qituvchi va o'quvchining ichki motivatsiyasiga tayaniladi: majburlab o'qitilmaydi, o'quvchilar tabaqaqalashtirilib o'qitiladi;
- ❖ ta'lif berishda o'quvchi-o'quvchilarning aqliy rivojlanganlik darajasi, qobiliyati e'tiborga olinadi;
- ❖ o'quvchilar ko'proq mustaqil ta'lif oladilar;
- ❖ ta'lif jarayonining ob'yekti o'qituvchi emas, o'quvchi hisoblanadi.

Interfaol usullarning afzalliklari – o'qitishning interfaol usullari: tushuntirish. ko'rsatmalilik vositalardan foydalanish kabi an'anaviy usullardan uning yuqori samaradorligi, o'ziga xos pedagogik aloqalar, o'qituvchining mahorati yuqori bo'lib, u o'quvchilarni shaxs sifatida shakllanishi, xususiy qobiliyatlarni oshirish, ijodiy mustaqilligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Misol uchun, 5-sinf Tabiiy geografiyaning boshlang'ich kursida "Quyosh, oy va yulduzlar" mavzusini o'tishda axborot kommunikasion texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

9-mavzu: Quyosh, oy va yulduzlar Quyosh — Yerga eng yaqin bo'lgan qizib yotgan yulduz — olov shardir. U quyosh sistemasining o'rtasida joylashgan. Quyosh — Yerdagi yorug'lik va issilik manbai. Uning atrofida 8 ta sayyora aylanib turadi. Bular: Merkuriy, Venera, Yer, Mars, Yupiter, Saturn, Uran, Neptun sayyoralaridi. Sayyoralarining yulduzlardan farqi shuki, ular nur sochmaydi, quyoshdan tushgan nurni qaytaradi xolos.

Ta'lif jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalarni, o'qitishning interfaol usullarini qo'llash o'qituvchining ijodkorlik mahoratini, qolaversa, mas'uliyatini yanada oshiradi. Bundan kelib chiqadiki, yangi pedagogik texnologiyaning maqsadi o'qitish emas, balki ularni mustaqil o'qishga o'rgatishdir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Jo'rayev A.S., Bahromov Q.H. Ta'limning interfaol usullari. 1 – kitob. Buxoro, 2009.
2. Farbenman V.S. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. Toshkent, Fan, 2000.
3. Bahromov Q.H, Safarov A. Noan'anaviy darslar va ta'limning interfaol usullari. Buxoro, 2004.

EKOLOGIYA VA BIZ

Sardorova Nurjon Shokirovna

Xorazm viloyati Bog‘o t tumani 3- maktab

o‘qituvchisi. Телефон:+998(99)5097206

sardorova_nurjon@gmail.com

Raximova Navbahor Qo‘ziboyevna

Xorazm viloyati Bog‘ottumani 3-IDUMI

o‘qituvchisi. Телефон:+998(99)9610928

navbahor0085@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisda muallif kimyo darslarida o‘quvchilarga tabiatnia srab - avaylash, yashilliklarni ko‘paytirish va ekologik madaniyatni rivojlanтирish haqida to‘xtalib o‘tgan.

Kalitso‘zlar: tabiat, ekologiya, zamin, inson va tabiat, ekologik madaniyat, chiqindilarni qaytaishlash, yangi texnologiya, ishlab chiqarish, ozon.

Tabiat-yeryuzidagi jamiki tirik mavjudot uchun muqaddas go‘shadir. Insoniyat yashayotgan zamining o‘z qonuniyati mavjud. Zaminda bitmaydigan, tugamaydigan ne’matning o‘zi yo‘q. Hozirgi kunga kelib ona tabia timizni muhofaza qilish, undagi barcha ne’matlardan oqilona foydalanish va isrof qilmaslik yurtimizda hattoki davlat siyosati darajasiga ko‘tarilmoxda. Masalan, O‘zbekiston Respublikasi konstitutsiyasining 50-moddasi bunga yaqqol misol bo‘ladi. Bunda ko‘rsatilishicha, fuqarolar atrof tabiiy-muhitga ehtiyyotkorona munosabatda bo‘lishga majburdirlar. Biz esa bundan ogoh bo‘lishimiz va yerdan unumli foydalanishimiz zarur. Yangi asrning barkamol kishisi o‘zida ekologik madaniyat unsurlarini ham namoyon eta olishi zamon talabidir. Ekologik madaniyat bu—atrof-muhit to‘g‘risida chuqur bilimga tabiatni asrash tuyg‘usiga ega bo‘lish, o‘simliklar hamda hayvonlarga nisbatan g‘amxo‘rlik ko‘rsatishga, tabiat zahiralaridan oqilona foydalanish, ularni ko‘paytirish borasida qayg‘urishga qaratilgan amaliy faoliyatning yuksak ko‘rsatkichidir. Ana shu xislatlarni o‘zida aks ettira olgan insonni **ekologik madaniyat** egasi, deb atash mumkin.

Iste’moldan ortiqcha suv jo’mrakdan oqishiga yo‘l qo‘ymaslik, suv havzalarini ifloslantirmaslik, axlatni duch kelgan joyga tashlamaslik, turar joyni ozoda saqlash, xonadon va xiyobonlarni gulzorlarga aylantirish kabi harakatlarni amalga oshirish ekologik madaniyatning eng oddiy ko‘rinishi hisoblanadi.

Hozirgi davrda inson va tabiat, fan-texnika taraqqiyoti va atrof-muhit, jamiyat va ekologiya o‘rtasida nomutanosiblik vujudga kelayotir. Bularning barchasi ekologik madaniyatni yanada yuksaltirish masalasini ko‘ndalang qo‘ymoqda.

Bizga ma’lumki chiqindilar ozon qatlamiga bevosita salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Mutaxasislarning aytishicha, ozon qatlaming yemrilishi odamlarda saraton kasalligini keltirib chiqaradi. Afsuski bugungi kunda bu kasallik avj olib bormoqda. Chiqindilarni qayta ishlash mazkur muammoni qisman bo’lsa-da hal etadi. Ko‘pchilik qayta ishlangan chiqindidan tayyorlangan buyumlarni sog‘liqqa zarar deb biladi. Aynan ana shunday noto‘g‘ri qarashlarning shakllanishi ham chiqindini qayta ishlashga to‘sinqlik qilmoqda. Bu o‘rinda o‘qituvchilarning o‘rnı katta. O‘qituvchilar o‘quvchilarga global muammoga aylangan chiqindi masalasini dadil yoritishlari, uni qayta ishlash, metal qazib olish yoki qog‘oz tayyorlashdan ko‘ra ancha arzonga tushishini, muhimmi atrof-muhit tozaligi’ inson salomatligi uchun yaxshi bo‘lishini, tabiiy resurslarni tejashga yordam berishini, sayyoraning o‘pkasi bo‘lmish o‘rmonlar kesilishining oldini olishini tushuntirishlari lozim.

Aytish joizki, so’nggi yillarda uyda ishlatiladigan tovarlardan chiqayotgan chiqindilar ichida inson hayoti uchun havflilari 45% ni tashkil etadi. Bular bakteriyalar bo‘yoqlar, yog’ va bo‘yoqni erituvchilar, pestitsidlar, flyuoristsent lampalar va hakozolar. Axlatxonaga tashlanayotgan bunday chiqindilar yerusti va yerosti suvlarini zaharlaydi, inson salomatligiga xavf soladi.

Bunday muammolarning oldini olish, aholining ekologik madaniyatini yanada yuksaltirish, yoshlarga tabiatga ehtirom tuyg‘usini kuchaytirish kerak. Chiqindilar bilan kurashish har birimizning vazifamizdir. Farzandlarimiz uchun toza, yam-yashil kelajakni barpo etish o‘z qo‘limizda. Har bir farzand uchun bitta yashil daraxt yoki gul ekmoq lozimdir.

Yuqoridagi muammolarning kelib chiqishi, asosan, jamiyat bilan tabiat o'rtasidagi munosabatlarning buzila borishi va atrof-muhitning ifloslanishi bilan bog'liq. Demak, insoniyat oldida tabiatga "SIZ" deb munosabatda bo'lish vazifasi turadi.

Do'kondan biron bir mahsulot xarid qilsangiz, sotuvchi darrov uni polietilen xaltachaga o'rab beradi. Aynan ana shu polietilen paketlar polivinilxlorid moddasidan tayyorlanadi. U qurilish materiallari, turli xildagi mebellar, idish-tovoqlar, bolalar o'yinchoqlari ishlab chiqarishda keng qo'llaniladi. Mazkur modda qo'shib tayyorlangan mahsulotlarning yonishi, hattoki qizishi natijasida nafaqat is gazi va tutunlar, balki zaharli gazlar, jumladan, xavfli kimyoviy modda sanalmishdi oksinlar hosil bo'ladi. Dioksinlarning xavfli xususiyatlaridan biri u hujayra darajasida ta'sir ko'rsatadi. Barcha tirik jonzotlar va ko'plab o'simliklarni nobud qiladi. Bunday moddalarning xavfli ta'siri bir necha o'n yillar davomida saqlanib turadi, eng qizig'i, bu turdag'i zaharli moddalar kimyoviy va biologik parchalanmaydi.

Bunday zararli odatlar har bir inson uchun oilada, bog'chada, maktabda hamda yon atrofda o'rgatilib borilmog'i lozimdir. Ta'lim jarayoniga e'tibor bersak kimyo fani darslarida ekologik muammolar yangi pedagogik texnologiyalar orqali o'qituvchilar ongiga singdirilishi lozim. Shunday ekan, biz birgalikda inson uchun aziz bo'lgan ne'mat, sog'likni saqlash uchun harakat qilishimiz lozim.

Foydalanimgan adabiyotlar:

1. «Maktabda kimyo» ma'naviy-marifat, ta'limiy jurnali.- 2012-yil, 6-son.
2. WWW.ZiyoNET.uz

O'ZBEKISTONDA GEOGRAFIYA TA'LIMINI RIVOJLANTIRISH

*Usuvaliyeva Gulchehra Orzimatovna
Oltiariq tumani 13-maktab
geografiya fani o'qituvchisi
tel: 91-672-90-21
e-mail:gulchehra@mail.ru*

Annotatsiya: maqolada geografiya fanini o'qitish jarayoni, o'quvchilarni fanga qiziqtirish va geografiya fanini rivojlantirish, geografik materiallar yuzasidan mulohazalar berilgan

Kalit so'zlar: ta'lif sohasi, geografiya fani, geografik ta'lif, maktab

O'zbekiston maktablarida geografiya ta'lmini (darsliklar va dasturlari mazmunini, o'qitish metodlari, o'quv moddiy bazasi, kadrlar tayyorlash va boshqa xususiyatlarga ko'ra) 4 ta bosqichga ajratish mumkin. 1-bosqich-1918-1934- yillarni o'z ichiga oladi. Bu davr o'zbek maktablarida geografiya o'qitishni yo'lga qo'yish bosqichi hisoblanadi. Bu bosqichda yangi tipdagi maktablar bilan eski tipdagi maktablar solishtirilganda bir qancha tafovutlar yuzaga keldi. Yangi tipdagi maktab geografiyasiga asos solindi. Dasturlar asosida 1922-1923-yillarda o'qitishning «kompleks dasturlari» ishlab chiqildi. Bu turli variantlarda bo'lib necha marta o'zgardi va 10 yil mobaynida qo'llanildi. Geograf materiallar kompleks mavzular orasiga singib ketdi. 2-bosqich-1934-1955-yillarni o'z ichiga oladi. O'zbek maktablarida geografiya o'qitishning muayyan bir tartibga tushish bosqichi. Bu davrda yagona dastur asosida muayyan darsliklar yaratildi. O'quvchi va o'qituvchilar uchun o'quv qo'llanmalari ko'proq nashr etila boshlandi. O'zbek tilida metodik qo'llanmalar vujudga kela boshladi. Maktab geografiyasiga hissa qo'sha oladigan metodistlar, geografiya o'qituvchilari yetishib chiqa boshladi. Ko'plab metodik kitoblar o'zbek tiliga o'girildi.

3-bosqich-1956-1966-yillar. Bu davrni maktab geografiyasini turmush bilan bog'lash bosqichi desa bo'ladi. Bu davrda maktab geografiyasi bo'yicha milliy tadqiqot ishlari olib borildi. O'qitishning samarali xillari tobora kengroq joriy qolina boshlandi. Mahalliy aholidan milliy kadrlar, yirik geograf va metodistlar yetishib chiqdi. O'quvchi va o'qituvchilar uchun ilmiy ommabop va metodik adabiyotlar tarjima qilindi. Geografik atama va nomlar ma'lum bir tizimga tusha bordi.

4-bosqich-1967-1990-yillar. Bu darvida ta'lif sohasida turli o'zgarishlar paydo bo'ldi. O'quv ko'rgazmali qo'llanmalar chop qilindi. Ta'limi isloq qilish borasida bir qator tadbir va o'zgarishlar amalga oshirildi. Muayyan darsliklar tizimi va yangi o'quv kartalari paydo bo'ldi. O'lkashunoslikka e'tibor birmuncha pasaydi. Ammo o'zbekiston geografiyasini o'rghanish bo'yicha soatlar hajmi 20% dan oshmaydi. Oktabr to'ntarishidan keyin sovet maktabini isloq kilishdan boshlandi. Dastlab maxsus qarorlar asosida 9 yillik yagona mehnat maktablari tashkil etildi. Bu maktab ikki bosqichdan iborat. Birinchi bosqich 1-5 sinflar, 2-bosqich 6-9-sinflardan iborat. Bunday maktabda geografiya ta'lifi maqsad va mazmun jihatdan o'zgardi.

5-sinfda mamlakatshunoslikka oid bo'lган ма'lumotlar va «qit'alar geografiysi» o'rGANILAR edi. 6- va 8- sinflarda Rossiya geografiyasi, 8-sinfda iqtisodiy geografiya, 9-sinfda astronomiya va astrologiya o'rGANILAR edi. Mazkur dastur o'quvchilarning geografiyaga oid bilimlarini oshirishda katta rol o'ynaydi. Unda geografiyaga ajratilgan soatlar miqdori ancha ko'p edi. 1924-yildan 1930- yillarda maktab geografiya ta'lifi uchun og'ir yillar bo'ldi. 1924-yildan boshlab maktab geografiyasi yangicha dasturlar asosida ishslashga o'tdi. Ammo bu darsliklar bo'yicha, geografiya bo'yicha aloxisa predmetlar yo'q edi.

1-4 sinflarda alohida geografiya kurslari o'rmini kompleks mavzular egalladi. 4-sinfda Rossiya geografiyasi va boshqa fanlar geografiyasi o'rgatilar edi. Masalan. 1-sinfda yil fasllari, sinfda mahalliy tabiat va xo'jalik bilimlari edi. 4-sinf Rossiya geografiyasi va boshqa fanlar geografiyasi o'rgatilar edi. Ikkinchi bosqich sinflarida geografiya, biologiya, tarix, jamiyatshunoslik fanlari tarkibiga singib ketgan edi.

Geografiya talimida kadrlar yetishtirish masalasi sekin-asta yo'lga qo'yildi. 1927 filda Samarkand oliy pedagogika instituti ochildi 1930 yillar oxirlariga kelib oliy ma'lumotli geografiya o'ituvchilari yetishib chiqa boshladi. Bular N.Ibodov, G.Nazarov, I.Mirzaboyev, A.Axrarov va boshqalar edi. 1930 yillarning o'rtalarida Toshkent, Buxoro, Samarqand keyinchalik Nukus, Urganch, Qo'qon, Andijon shaharlarida pedagogika instittlari ochildi. Maktab geografiyasining

taqdirini hal etishda maktab geografiyasi va ilmiy geografiyasining takdiriga katta VKP ning 1931 yil 5 sentabr va 1932 yil 25 avgust qarori ta'sir etdi. Geografiyani boshqa metodlar tarkibida o'rganishga qat'iy xotima berdi. Geografiyani boshqa predmetlar orasida keng huquqli bo'lishiga imkon yaratdi. Geografiyaning alohida fan ekanligini isbotlab berdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Q.Baxromov , U.Nurov. Geografiya darslarida karta va globus bilan ishslash metodikasi. Buxoro 2005 yil.
2. Q.Baxromov. Xalq maqollari - geografik bilim manbai. Buxoro 2006.
3. Q.Baxromov, A. Jo'rayev. Ta'limning interfaol usullari. Buxoro 2007 yil
4. R.Kurbanniyozov. Geografiya o'qitish metodikasi. Toshkent 2001.

GEOGRAFIYA FANINI O'QITISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI.

Xorazm viloyati Yangibozor tumani
12-sonli maktabning geografiya fani o'qituvchisi
Yuldasheva Aziza Amanbayevna
Tel raqami:+998943120670

Annotatsiya: Ushbu maqolaning asosiy mazmun-mohiyati quyidagicha, geografiya darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyadan samarali foydalanish usullari va uning ahamiyati , yangi metodik qo'llanmalarni dars jarayonida unumli foydalanish, darsni tashkil qilishda ijodiy yondashuv, mustaqil izlanuvchanlik, yangi "3D geography" kabi usullarini qo'llash bo'yicha tavsiyalar berish.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiya, "3D geography" usuli,kreativlik,ta'larning texnika vositalari.

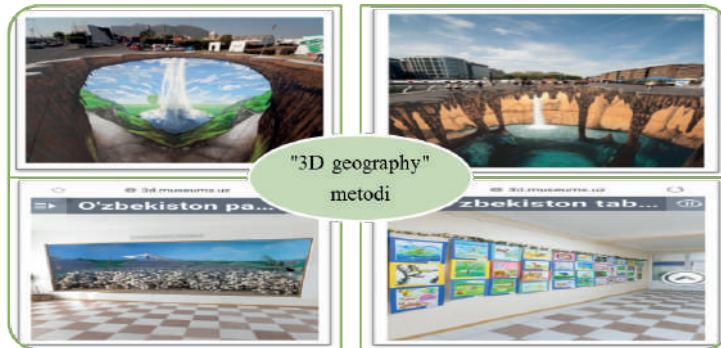
*"Jahon sivilizatsiyasiga dahldor bo'lgan
eng zamonaviy ilmlarni egallamay turib,
mamlakat taraqqiyotini ta'minlash qiyin"*
Islom Karimov

Bugungi axborot zamonida ildamlik, kreativlik va yangicha yondashuv har qachongidanda muhim. Ayniqsa, ta'limgan sohasida innovatsion texnologiyalardan foydalanish orqali ta'limgan sifatini oshirish imkonи tug'iladi. Bilamizki, XXI asr – Axborot texnologiyalari asri. Shu bois, har bir sohada axborot texnologiyalarining o'rni katta. Ta'limgan tizimini har tomonlama tubdan isloh qilish maqsadida , har jihatdan ko'zlangan, puxta rejalashtirilgan dasturlarga zaruriyat ko'p. Zamonaviy ta'limgan jarayonlarini amalga oshirish talabi,bugungi texnika zamonida o'z ustuvorligiga ega bo'lmoqda.Biz an'anaviy ta'limgan standartlaridan yuqori natijalarga, ko'proq va tezroq erishishimiz uchun uning metodikalarida kreativlik va zamonaviylikni uyg'unlashtirishimiz kerak. Aniqroq qilib aytganda, jahon ta'limgan standartlari asosida ta'limgan olish va berish jarayonlarida yangi bosqichni amalga oshiradigan vaqt keldi.

Mustaqillik yillarda barcha fanlar singari geografiya fanini o'qitishga ham katta e'tibor qaratildi. Mamlakatimiz geografiyasining salohiyatini yanada oshirish, joriy etilayotgan ta'limgan tizimida fanning o'rnnini belgilash,shu bilan birga "Ta'limgan to'g'risida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da belgilab berilgan vazifalarni bajarish, zamonaviy axborot texnologiyalari va innovatsion metodlar bilan o'quvchilarning bilim doirasini boyitib borish lozim.

Geografiya darslarida o'quvchilarning bilimini boyitish,odam va olam o'rtasidagi bog'liqliklar, insoniyatning atrof-muhitga ta'siri va qator mavzu va muammolar haqidagi yangilik va faktlar orqali oshirishda,fikrni tez qabul qilishga ko'maklashadigan interfaol medotlardan foydalanish ham o'z samarasini beradi. Jumladan,ta'larning texnika vositalari medotini qo'llash ham qator qulayliklarni yaratadi. Bunda o'qituvchi,ushbu metod orqali ma'lumotlarni axborot texnologiyalarida ifoda etadi.

Dars jarayonida eng so'nggi texnologiyalardan foydalanish maqsadida o'qituvchi tomonidan 3D formatdagi online sayohatlar ham tashkil qilish mumkin. Ya'ni, "3D geography" medotidan foydalaniladi:

“3D geography” metodi bu – dars mavzusiga oid sur’atlar yordamida o’quvchilarga 3D formatidagi sur’atlar majmuasini yaratish. Bilamizki, bugungi kunda IT sohasi ko’pchilik yoshlarni o’ziga jalg qilgan. Zamonaviy texnologiyalarini yaxshi biladigan yoshlarga videorolik va slaydlar oddiy narsalardek tuyula boshladi. Dars sifatini yaxshilash maqsadida texnikaning eng so’nggilaridan foydalanish zarur.

O’quvchilarda axborot texnologiyalar va geografiya fani haqidagi bilimlarni egallashlari uchun har bitta darsga elektron mavzular ishlab chiqish kerak.

Elektron mavzularni quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

- Matnning elektron versiyasi.
- Mavzuning gipermatnli elektron versiyasi.
- Grafik , infografika , jadval , rasmlar hamda gipermatnlarni umumlashtirgan mavzular.
- Audio va videolar , animatsiya va test tizimlari mayjud bo’lgan gipermatnli elektron mavzular.

Yana bir jihatni e’tiborga olsak, hozirgi kunda zamonaviy kompyuterlarning ta’lim standartida tadbiq etish tufayli shaxsiy va tarmoq komyuterlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Zamonaviy komyuter va axborot texnologiyalarini barcha sohalar, shu jumladan ta’limda ham keng joriy qilish, internetga kirib borishini kengaytirish, yuqori malakali dasturlovchi-mutaxassislar tayyorlash darajasini oshirish masalasi davlat siyosati darajasiga ko’tarildi. Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 23 maydagi qarori aynan shu haqida.

Darsni tashkil qilishda o’quvchi talab-istagini ham inobatga olish o’rinlidir. Ya’ni, o’quvchiga ma’lumotlarni tez va tushunarli tarzda yetkazib berish orqali bilim darajasi ko’rsatkichini yaxshilash mumkin. Buning uchun pedagog har bitta darsga o’zgacha yondashishi lozim. Axborot texnologiyalari borasidagi bilim va ko’nikmalar eng avvalo, pedagogning o’zida shaklanishi kerak.

Foydalilanigan adabiyotlar:

1. X.Niyozov “Geografiya o’qitish metodikasi” ilmiy-ta’limiy metodika. 2013 yil Termiz
2. “Zamonaviy axborot texnologiyalari”. komphy.info.uz

GEOGRAFIYA TA'LIMIDA TELEMASHG'ULOTLARNING O'RNI.

*Yusupova Muhayyo Namangan viloyati
Uychi tumani 9-maktabning geografiya fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida televdeniya orqali onlayn darsi tashkil etilib, hozirda bu o'quvchilarini ta'lif tarbiyasidagi eng yangi vosita masalalari xususida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: TV Centr,Fashion, TV National Geographis Chan.

*Eng katta boylik-bu aql-zakovat va ilm,
Eng katta meros-bu yaxshi tarbiya,
Eng katta qashoqlik-bu bilimsizlikdir.
Shavkat Mirziyoyev*

O'zbekiston Respublikasida davlat mustaqilligining birinchi yilidan boshlab yoshlar ta'limi va tarbiyasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" ni qabul qilinishi yosh avlod kamolotida uzliksiz ta'lim tizimining ravnaqi haqidagi chinakkam g'amho'rlikning dalilidir.

Xalq ta'limi hodimlarining asosiy vazifasi bilimida vatanparvarlik,milliy iftixor tuyg'ulari jo'sh uring turgan mustaqil O'zbekistonning munosib farzandlarini tarbiyalash va bozor munosabatlari sharoitida faoliyat ko'rsata oladigan yangi avlodni kamol topshirishdir.

Shu maqsada O'zbekiston Respublikasida televdeniya orqali onlayn darsi tashkil etilib, hozirda bu o'quvchilarini ta'lif tarbiyasidagi eng yangi vosita hisoblanmoqda. Televizor ekrani ob'ekt, hodisa-voqyalarini, ayni vaqtida o'quvchilarni bosh vaqtini samarali tashkil etish ,onlayn darslarini ko'rsatuvchi ko'zgudir. Onlayn darslar o'quvchilarni geografik landshaft, geografik voqelikning ichiga bevosita kirib borishiga yordam beradi.Televdeniya katta emosional ta'sir kuchiga ega.U o'quvchilarni o'ziga jalb etuvchi, bitmas tunganmas bilim manbaidir.

Televdeniyadan maktab o'quvchilariga mo'ljallangan bir necha ilmiy ommabop suhbat,leksiy a,fil'limalar,shuningdek olamga sayohat,kino sayohatchilar klubi, onlayn darslar, fan olamida kabi eshittirishlar beriladi.Bu eshittirishlar o'zining mazmuni jixatidan geografiya faniga tegishlidir. Bunday eshittirishlarning asosiy maqsadi o'quvchilarning bilim doiralarini kengaytirish, ularining turli sohadagi qiziqishlarini ma'lum darajada qondirishdan iboratdir.

Geografiya o'qituvchisi yuqorida aytib o'tilgan eshittirishlardan ta'lim tarbiya jarayonida foydalanishi lozim. Har bir o'qituvchi haftalik onlayn dasturini ko'rар ekan,ularning qaysi birini o'z o'quvchilariga tavsiya etishi, bu bilan birga o'quvchilariga onlayn orqali uy vazifalar berish kerakligi haqida o'ylab ko'rish zarur. O'quvchilarida ko'rgan onlayn darsi eshittirishlaridan ba'zi bir savollar tug'ulish mumkin,bu savollarga o'qituvchi hozirjavoblik bilan javob qaytarishi kerak. TV Centr,Fashion TV,National Geographis Chan telestudiylar orqali o'quv kinofil'mlari bilan birga o'quv dasturlari asosida maxsus o'quv eshittirishlari va ko'rsatuvlari tayyorlanish kerak. "Teledarslar" sinfd, o'quv soatlarida ko'rishga mo'ljallangan bo'ladi.

"Teledars" boshlashdan ilgari telestudiyyaga taklif etilgan o'qituvchi mazkur darsning maqsadi va mazmuni, nimalariga e'tibor berilishi zarurligi haqida axborot beradi. Keyini dars boshlanadi. O'qtuvchi tegishli o'quv qurollari va vositalardan foydalanib dars o'tadi.O'tilayotgan darsni yanada qiziqarli, mazmunli qilish uchun uni kundalik hayotga va o'z o'lkasining shart-sharoitiga taqqoslab bog'lash zarur.

Darsni kundalik hayotga bog'lash, asosan, kundalik matbuot, gazeta, jurnallardan radio, televedeniya ma'lumotlaridan foydalanib borishdan iboratdir. Masalan, biz o'tayotgan mavzu "O'rta Osiyoning ichki suvlari", "daryolari" ekan, ayni vaqtida O'rta osiyodagi biron bir daryoda yangi GES qurilishi boshlanganligini yoki qurilayotgan GESENDING biron bo'limi ishga tushganligi yangilik sifatida aytilishi yaxshi natija beradi. Undan tashqari, maktab koridoriga osilgan navbatchi kartada yuqoridagi ma'lumot ilova sifatida qayd etib qo'yiladi.

O'quvchilarni bosh vaqtini samarali o'tkazish uchun o'qtuvchilar tomonidan onlayn orqali uy vazifalar berilib baholanib boorish kerak.

O'quvchilarni onlayn orqali geografiya darslar va amaliy mashg'ulotlar orqali o'z bilimlarni

oshirish kerak. Biz mana shunda o'nlayn darslarni va amaliy mashg'ulotlarini o'quvchilari bilan amalga oshirib kelyapmiz.

Amaliy mashg'uot.

1-Amaliy ish: Yer shari quruqlik va okeanlar maydonini maydonini foizlarda hisoblab, diagrammalarda tasvirlang?

- 1) Quruqlik – 149 mln kv km
- 2) Tinch okeani - 180 mln kv km
- 3) Atlantika okeani – 93 mln kv km
- 4) Hind okeani – 75 mln kv km
- 5) Shimoliy muz okeani Шимолий муз океани – 13 mln kv km
 $149+180+93+75+13 = 510 \text{ mln kv km}$ yoki 100%.

Foydalaniman adabiyotlar ro'yxati

1. "Maktabda geografiya jurnali" 2013-2014-yil.

2. O. Mo'minov Geografiya o'qitish metodikasi. T. "O'qituvchi"

3. O. Mo'minov, va boshqalar "O'zbekiston tabiiy geografiyasi" T. "O'qituvchi"

TADQIQOT.UZ
ТОМОНИДАН ТАШКИЛ ЭТИЛГАН

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 18-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(25-қисм)

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович

Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фарруҳ Фармонович

Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 30.07.2020

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000